

50412

Első évfolyam.

Budapest, július 5.

Huszonegyedik szám.

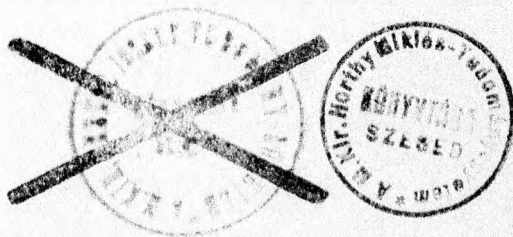
Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Az új miniszterelnök természetrajza.

Khuen-Héderváry Károly mit jelent Magyarországra nézve: ez ma mindennél fontosabb kérdés. Hogy az ellenzék lezsiviózza, Polonyi kijelenti róla, hogy három hétnél tovább élni nem engedi, azért mert Papp és Lengyel — zoltánok — a parlament védelme alatt úgy beszélnek vele, mint egy komfortáblis kocssal: mindez nem komoly tünet és a Khuen gróf karrierjéhez még csak nem is adalék. Még az sem fontos, hogy amíg — igen nehéz viszonyok között — az új miniszterelnök programbeszédjét mondja, ez alatt a hölgyek kitünő barátja: a pénzügyminiszter a karzatot gukkerozza. És azért mert a többség elpudeálja magát, mert új vezére nem jó szónok, helyesebben nem szapora szavú és nem éles nyelvű férfiú: sem az új vezérnek, sem az országnak kára nem lesz. (Ezek a fürge nyelvű, fölöttébb liberális urak, hogy lesajnálják a külföldi nagy parlamentek miniszterelnökeit, akik programbeszédjüket szóról-szóra leolvassák, mert azok nem szóművészek, hanem cselekvő férfiak.)

Nekünk inkább tetszik, hogy az ország új kormányzója: nem mutatkozott színesnek, cifrának, élesnek és nem konsternálódott az ellenzék hirtelen fordulatán, hogy enyhén fejezzük ki magunkat. Ennek az új embernek okos és bolond lárma, ellenséges és barátságos beszéd: a bal fülén bemegy, a jobbon pedig ki. Az elméjét nem érinti, az

elhatározását nem impregnálja. De milyen ez az elme és mik az elhatározásai? Mire képes? Ezt vizsgáljuk égő kíváncsisággal, mert az a véleményünk, hogy ezzel a képességgel döntő befolyást fog gyakorolni e nemzet sorsára. És ezért, addig is, amíg tényeit látnók, vizsgáljuk életének ante-aktáit, minek mutatkozott ott, ahol élete javát leélte, milyennek látták azok, akik közel állottak hozzá, leginkább mint ellenfelek?

Ebből a célból leküldtük egy munkatársunkat — egy megfigyelő és pszichológus író, aki a politikával nem törődik — hogy Zágrábban keresné föl azokat, akik Khuen grófot megokolással gyűlölik vagy szeretik és adatokkal szolgálhatnak teljes természetrajzához. Tudjuk, hogy dokumentumok erejével nem bírnak ez adatok és vélemények: de kitűnő tájékoztatók azok számára, akik az emberi ítéletekből azok ismert gyarlóságait leszámítják.

Mindig érdekes ember az, akit egész környezete izzón és kitartóan gyűlöl s ő nyugodtan él évtizedeken át ebben az átokkal terhes légkörben. Különösen, ha ez a környezet egy egész nép, mely tőle segítyezést és fejlesztő jóakaratot várhatna s a saját véleménye szerint leginkább jogtiprást és fagyos szívtelenséget nyert. Gróf Khuen-Héderváry, az új magyar miniszterelnök, egy ilyen érdekesség: húsz évig működött lent a Dráván túl s most, hogy a Szent István koronájának kisebbik királysága után a nagyobbikat, a főt, kapja keze alá, a horvát nép lelke megkönnyebbülésének sóhajával búcsúzik tőle. Az általános emberi szolidaritás szempontjából ez a tény elegendő volna ahhoz, hogy szorongó szívvel fogadjuk a mi új miniszterelnökünket. Ez az általános emberi szolidaritás azonban olykor nem olyan egyszerűen, oly tiszta csupa-szeretet politikájával valósítható meg, ahogy a Krisztus-szívűek gondolják, nem lehetetlen tehát, hogy ez a gyűlölet-körülövezte alak csak egy magasabb, ezoterikus emberbarát volt s hogy talán ez az ezoterizmus a magyarság mindenekfölé való helyezése volt. Ha így volna, a mi politikai köreinkben nem keltené ellenszenvet horvátországi múltjának megismerése. Fájdalom azonban, ez a gondolat, mely regimejének legalább Magyarországon rehabilitációja lehetne, nem sok alappal bír. Mindabból, amit a horvátság Zágrábban lakó politikai elitejé-

vel való érintkezésből leírhatunk, nem az világlik ki, hogy a Khuen-Héderváry tagadhatatlanul szövevényes egyéniségének nyitja: a magyar állameszme kérelhetetlen szolgálata, hanem inkább egy oly eszmekör és politikai hagyomány iránt való szerelem, melyet mi itt ezzel az egy szóval jelölünk: Bécs. S úgy tetszik, ez a szerelme nem boldogtalan. A királynak valóban persona gratissimája s így arról, hogy ő a nemzet és király közt mintegy a számtani közép-arányost képviselje, szó se lehet, mivel az ő politikájának és Ferenc Józsefének viszonyát az egyenlőségi jel fejezi ki. Csakhogy míg a király egy felelősségnélküli, tiszteletreméltó, taktikázás által be nem szennyezett konzervativizmust képvisel, Khuen-Héderváry abszolút hűségét Bécs iránt valószínűleg a politikai fortélyoskodások halmazával fogja leplezni. Ez persze már jóslás-féle állítás, de a horvát ismerők által szolgáltatott lélektani portréból levont jóslás.

Még a barátjai is, kiknek véleménye alább közlött, Zágrábban rendezett ankétünkben szerepel, róla mint az opportunus cselekvés nagymesteréről beszélnek. Egyéniségének természetrajza tehát végelemzésben következő: Khuen-Héderváry Bécsset tartja annak az archimedesi pontnak, melyből a monarchia keretén belől mindent, tehát a magyar alkotmányt is, sarkaiból ki lehet emelni. Amíg horvát bán volt, akkor is csak látszólag volt Budapest és a magyar állameszme fő támpontja: erőátvitel szerepelt akkor cselekvésében s a magyarságot csak azért szolgálta, mert Bécs ezt helyeselte. Arról, hogy olyan magyar hazafiság vezetné őt, mely egy nemzeti állam kiépítését s az Ausztriától való békés szétválást akár csak távoli eszményül is elfogadná, múltja alapján ítélve, alig lehet szó. A nemzeti eszme, melylyel pedig nem egy miniszterelnök elődje, ha nyílt szerelmi viszonyt nem is, de gyakran kacshintató pillantás-váltást folytatott, benne aligha fog souteneurre találni.

Mindez azonban csak továbbfűzése és összegezése azoknak a véleményeknek, melyeket a zágrábi politikai pártok vezérférfiaitól összegyűjtöttünk. Természetes, hogy mind saját pártállásától befolyásolva nyilatkozott. Mivel azonban az összes pártok képviselőit megszólaltatjuk, az összbenyomás valószínűleg megközelíti a tárgyiasságot.

Jusson először szóhoz a magyar-barát unionisták egyik legszélsőbb s ez idő szerint izolált tagja s a bán nagy ellensége, ki azonban nagy tekintélylyel bír s mivel erős Bánffy-párti, talán a közel jövőben jelentős cselekvőszerepet fog játszani:

Dr. Czernkovich Nikola.

Húsz év óta ismerem gróf Khuen-Héderváryt — szólt tudósítónkhoz — s kormányzásának első tíz évében üdvös politikai barátság fűzött hozzá. Ennek az első tíz évnek a politikája erősen Tisza Kálmán befolyása alatt állott, s helyes és sikerdús is volt; Tisza visszalépése után azonban stagnálni kezdett. Ennek a stagnálásnak oka a bán akkori környezetében keresendő. Különös befolyást gyakorolt reá Stankovics Daniló, aki minden szorosabb kapcsolatot Magyarországgal perhorreskált, még inkább azonban a mostani horvát miniszter: Tomasics, aminek az lett az eredménye, hogy a magyar állameszme megszilárdulását Horvátországban egyre kevésbé vették komolyan. Ez indított arra engem, aki mindig arra törekedtem, hogy a magyarság bizalommal viseltessék a horvátság iránt, hogy gróf Khuen-Hédervárytól elszakadjak.

Az első külső indító-oka ennek egy törvényjavaslat volt, melyben a bán egy magyar-horvát állampolgárságot teremtett meg. Épp ezért határozottan nevetséges számomra az, hogy gróf Khuen-Héderváry a magyar országgyűlésben az egységes magyar állameszme propagálójaként lép fel, bár horvátországi hivatalos működése alatt engem épp emez álláspontom miatt a legbrutálisabb módon üldözött. Midőn én 1895 november 18-án a horvát tartománygyűlésben kilépésemet a gróf Khuen-Héderváry pártjából indokoltam s a grófnak inkorrekt álláspontját az állampolgársággal szemben szemére vettem s hangsúlyoztam, hogy a Szent István korona országaiban csak egy és pedig magyar állampolgárság lehetséges, akkor felállott Tomasics és árulónak nevezett engem. Ez az ember a horvát bán alter egoja volt s azt a viszonyt Magyarország miniszterelnökével szemben is el fogja foglalni. Épp ezért a függetlenségi párt álláspontját Tomasicscsal szemben jogosnak tartom, mivel ezek az urak ebben az emberben ösztönszerűleg a magyarság ellenségét ismerik fel.

Gróf Khuen-Héderváry az erőszak embere. Emellett nem nagyon őszinte s barátja a meglepetéseknek. Kihasztnálja az embereket, ahogy csak lehet, hogy aztán a legközelebbi alkalomkor dezavualja őket. Utóbbi időben politikája Horvátországban nem vallott színt. Népszerűvé akart ez által válni, de ez nem sikerült neki, mivel a nép benne felismerte azt az embert, aki a magyarság megkedveltetésén dolgozott, anélkül, hogy Horvátországot emelte volna. Az én véleményem szerint

Khuen most is Tomasics tanácsaira fog hallgatni s nincs kizárva, hogy egy nap Magyarországot az országgyűlés felosztatásával fogja meglepni. Ezután pedig a választásokat brutális erőszakkal fogja vezetni s így igyekezni fog magának többséget biztosítani. Csak abban kételkedem, hogy ez neki sikerülni fog, mivel a magyarok mégis csak — nem horvátok. Hogy merni fogja-e Magyarországon ugyanazon eszközöket alkalmazni, mint Horvátországban, abban némileg kételkedem. Bár hiszem ugyan, hogy tudja a magyar nemzetről, hogy ez valószínűleg nem fogja mindazt eltérni, amit a horvátok eltértek. Az akarat és szándék eme eszközök alkalmazásához nem fog azonban hiányozni belőle. Meg vagyok győződve arról, hogy ő nem fogja az összekuszálódott magyar viszonyokat kibonyolítani, mivel nem csak ideges, de teljesen kihasználta s megrokkant ember, végül pedig hiányoznak belőle teljesen ama képességek, melyek egy magyar miniszterelnöknek szükségesek. Alig hiszem, hogy oly politikát fog követni, mely a magyar állam fejlődésének kedvezni fog, ellenkezőleg inkább azt, hogy olyat, mely a bécsi udvari köröknek inyére van.

Magyar-barát szintén s az utóbbi időben a bán udvarától távol állott

Dr. Iso Kršnjavi,

volt közoktatásügyi osztályfőnök, a zágrábi egyetemen jelenleg a művelődés-történet tanára. Igazi kultur-ember, aki magyar-barátságát azzal dokumentálta, hogy a fennhatósága alatt levő s általa megteremtett horvátországi reál-gimnáziumokban a magyar nyelvet a franciával egyenrangú tárgygyá tette, oly módon, hogy azok, akik a magyart választották a francia helyett, kötelesek voltak mindvégig ezt a nyelvet tanulni. Érdekes, hogy a legutóbbi zágrábi királylátogatás alkalmával támadt zászlóafférok alkalmával a tartománygyűlésben oly magyar-barát beszédet tartott, hogy ezt Khuen-Héderváry sokallta s ép ezért kegyeit tőle megvonta. Hogy azonban a bosszúállás nem kenyerre, mutatja érdekes nyilatkozata: «Az én véleményem gróf Khuen-Héderváryról nem objektív, mert szeretem őt. Igaz ugyan, hogy boldogtalan ez a szerelem, mivel nem lel viszonzást, de ön tudja, hogy a boldogtalan szerelem gyakran erősebb, mint a boldog. Nagyon és őszintén fáj nekem, hogy nem tudtam kinyerni a gróf úr szeretetét, mivel szellemes, világos fejű, sokat olvasott ember, finom műismerő s végül egy kitűnő poli-

tikus, aki az adott viszonyokkal számolni tud. Ezek a viszonyok nálunk kicsinyek s ennél fogva ő a mértéket kezdetben Budapesten kissé eltévesztette. Az esett meg vele, ami vidéki tenoristákkal történik, ha nagy operákban lépnek fel — nem tudta magát rögtön a házba beleénekelni.

Oly politikusokkal, akik a nap szükségleteinek kell hogy megfeleljenek, gyakran megesik, hogy az ember-megvetés betegségébe esnek, ha nem rendelkeznek a bölcsészi műveltség szolid alapjaival. A főnemességből származó politikusokat pedig különösen fenyegeti ennek a betegségnek a veszedelme. Nagyra becsülöm gróf Khuen-Héderváryban azt, hogy ő ennek a betegségnek csak igen kis mértékben lett áldozata. Ebből a szempontból a hálátlansági bacillus is igen veszedelmes, gróf Khuen-Héderváry azonban ez ellen is immunisnak bizonyult. Persze viszont ő csak akkor fogja az emberek hálátlanságát teljes mértékben megismerni, ha majd hatalomtalan lesz. Sőt teljes mértékben még akkor se, mert hisz ő mindvégig gróf és milliomos marad. Úgy látszik, csak nekünk plebejusoknak van fenntartva az, hogy ezt a kelyhet fenéig ürítsük.

Azt tartom különben, hogy gróf Khuen-Héderváry a legfeketébb hálátlanságot Magyarországon aratja. Önök nem is sejtik, mily értékes és rendkívüli szolgálatokat ő Magyarországnak tett. Volt alkalmam érzületét alaposan megismerni, midőn közel állottam hozzá s mondhatom, hogy van ő oly jó magyar, mint bárki más Magyarországon, csak hogy ő Magyarország üdvét nem abban látja, hogy egy nemzeti-ségi zavaroktól gyötrött önálló Balkán-állammá süllyedjen. Neki szent az Ausztriával való közösség abban a formában, ahogy ezt Deák formulázta s ebben látja Magyarország üdvét. Ebben a kérdésben nincs gróf Khuen-Hédervárynak hátsó gondolata, s nincs semmiféle hajlandósága ezt a közösséget akár lazítani, akár szorosabbá tenni. Azt hiszem, ez a körülmény egyedül és teljesen kielégítő módon igazolja a király iránta táplált nagy bizalmát. Magyarország összes mérsékelt elemei tehát jól teszik, ha épp ebből az okból teljes bizalmukat adományozzák gróf Khuen-Hédervárynak. Persze azok után amit megfigyelhetek, okom van kételkedni, hogy vannak-e Magyarországon egyáltalában ilyen mérsékelt elemek?

Dr. Frank,

az államjogi ellenzékiiség, az u. n. tiszta jogpárt vezére s kiváló pénzügy-technikai kapacitás, azt hiszi, hogy miként az át-

ültetett növények az új talajban gyakran virágjukat, gyümölcsüket, sőt egész formájukat megváltoztatják, gróf Khuen-Héderváry is a magyar viszonyokhoz fog akklimatizálódni. Nem lesz valószínűleg intranzigens, hanem tranzigáló politikát fog csinálni, amit már első lépése, a pártokkal való tárgyalás bizonyít. Horvátországban nem állott az ellenzékkel, mint olyanokkal sohse szóba. Hogy erőszakosságokra és törvénytíprásra nagyon is képes, azt Horvátországban bebizonyította. Itt megcsinálta az 1885. évi viharos tartománygyűlések alkalmával, hogy a házi rendet akként változtatta meg, hogy az a képviselő, aki a tartománygyűlés ellen tiszteletlenül viselkedett, egy bizonyos időre, húsz vagy negyven napra egyszerűen kizáratott. Ugyancsak kormányzása kezdetén megtette azt, hogy a horvát hivatalos levéltárt éjnek idején, titokban Budapestre szállíttatta. Teljesen Tisza Kálmán tanítványa volt s épp ezért Tisza-huszárnak is nevezték. Húsz éves kormányzása Horvátországra nézve gyászos korszak. Neki sikerült megértetni a horvátokkal, hogy a Szent István koronája, mely az igazságot, törvénytiszteletet jelképezi, áldó erkölcsi fényét a Dráván túlra nem veti. Úgy működött Khuen-Héderváry egész az utolsó napokig, hogy a horvát hazafiak esodálkozva gondolták el, hogy túrheti el a magyar nemzet, mely Anglia után a legszabadabb szellemű politikai intézményekkel rendelkező nemzetnek tartja magát, sőt még Anglia elé is helyezi magát, a jogfosztás, az igazságtalanság oly orgiáit, a mit Khuen-Héderváry rendezett. Hogy túrheti a függetlenségi párt, mely a szabadság eszméjének híve akar lenni, hogy egy népet ily hallatlanul gyötörjenek. Mondja el mindezt odahaza — szólt tudósítónkhoz — s mondja el azt is, hogy a mi országunkban a börtönök most is tele vannak, hogy Varasdon magánházaikat kellett szerezni a túlsok rab elhelyezhetése miatt, aminek az lett az eredménye, hogy az alkalmatlan épületekben elhelyezett foglyok közt betegségek törtek ki. Mondja el, hogy azok a szegény parasztok, a kiket a legutóbbi zavargások alkalmával letartóztattak, nem félrevezetett, felbujtogatott emberek voltak, a kik a hatóság előtt bátorságvesztetten nyávoztak, hanem tettök jelentőségének és folyamányának tudatában büszkén vallották magukat horvátoknak s a horvát igazság híveinek. Igen, figyelmeztesse a magyar társadalmat és politikusokat, hogy a horvát is egy ezer esztendő önálló politikai nemzet, melyet ezektől a jogaitól megfosztani nem lehet, amint hogy ma egy nemzetet igazságaitól, kulturájától, nyelvétől lehetetlen megfosztani.

Rendkívül érdekesen nyilatkozott

Dr. Mazzura Sime,

az ú. n. Obzor-párt elnöke, az Obzor című lapvállalat igazgatója, a horvát ellenzék feje és taktikusa s egyike a legtekintélyesebb szláv ujságíróknak. Legutóbb is a pilseni szláv hírlapíró-kongresszusnak elnöke volt. Pártja a kiegyezés alapján áll, nem közjogi ellenzék tehát, de azért, mint alábbi sorai bizonyítják, a bánnak kérelhetetlen ellensége.

«Kezdetben mi a bánat magyarnak tekintettük. Mindent megtett akkor, hogy a magyar állameszme megerősödjön nálunk, ami azonban nem sikerült neki. Mikor elfoglalta 1883-ban a korona kegyelme s a magyar kormány bizalma folytán a báni széket, kijelentette, hogy a törvényhez s a tizenhatéves gyakorlathoz fog alkalmazkodni. Mit jelent ez a hivatkozás az 1867 óta fennállott gyakorlatra? Azt, hogy a kiegyezési törvény összes megszegéseit fenn fogja tartani. Kezdetben nem volt pártja, de mindjárt az első választás után támadt. Leírhatatlan, hogy mit követett el ez az ember a választások rendezése alkalmával. Először is eszközévé tette a teljes bürokráciát, amely vakon reászavazott. De ezzel nem elégedett meg. Belevitte a választási korrupciót a judikaturába is, amennyiben oda tudott hatni, hogy a bírói ítéletekben az ellenzékiek megérezzék, hogy ellenzéknek lenni bűn. Az, hogy becsukták az ellenzéki választókat közvetlen a választás előtt s magukat az ellenzéki képviselőket is, gyakori eset volt. Az «Obzor» több munkatársa most is ül, úgy hogy a lapot a legnagyobb gonddal és kínos óvatossággal kellett egész távozásáig szerkeszteni, nehogy a báni zsarnokság még újabb áldozatokat követeljen. Tudni kell, hogy Horvátországban még ma is érvényben van a Bach-korszakbeli rendőri szabályzat és büntetőtörvénykönyv. Ezekkel aztán könnyű volt a választásoknál az ellenzékét majdnem lehetlenné tenni. Végül pedig bent a tartománygyűlésben azáltal koronázta meg ellenzék-tipró rendszerét, hogy Mirko Hrvat elnökkel együtt egy oly ügyrendet teremtett, mely különösen a redukált ellenzékkel majdnem lehetlenné tette az obstrukciót.

Ennek a tartománygyűlésnek a szellemét jellemzi gróf Khuen-Héderváry egy mondata, amelyben engem így aposztrofált: «Dr. Mazzura, aki ez idő szerint Klanyatz kerületet képviseli...» Úgy volt ez mondva és hangsúlyozva, hogy mindenki kiérezte belőle azt a fenyegetést, hogy ha ő, a bán, nem akarja, a képviselői dicsőség nem sokáig fog tar-

tani. Mindez eléggé érthetővé teszi, hogy Khuen-Héderváry méltán érezhette magát Horvátország királyának.

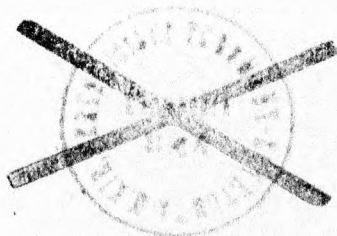
Autokrata volt. Könnyörtelen volt a végletig, s nagyon értett ahhoz, hogyan kell a tetteit igazolni. S mindezt éppen nem túlzott magyarbarátságból tette, mivel semmiféle hazaszeretetre ő nem képes. Egész horvátországi kormányzása alatt nem nyilatkozott abban az irányban, hogy horvátnak vagy magyarnak vallja magát, pedig az ellenzék provokálta erre a feleletet. Az igazságot nem szerette s legjobban jellemzi az ő politikáját a Macchiavelli Principejének V. fejezete, melyben az egykor szabad városok és rendek leigázásának módjairól van szó. Kérdés lehet, hogy gondolkodó választás után választotta politikai világnézetül a macchiavellizmust, vagy hogy erre született, hogy azonban macchiavellista, az bizonyos.»

Végül újra egy enyhébb hangú kiválóságot,

Dr. Schwartz Lajos

ügyvédet s a bán volt bizalmasát szólaltatjuk meg.

Szerinte gróf Khuen-Héderváry egész horvátországi politikájának alapmagyarozatát a horvát nép és sajátosan horvát paraszt politikai éretlensége adja meg. Nehány évtizeddel ezelőtt még létezett a határőrvidék, a hol a káplár volt a nép nevelője. Meg kell már most gondolni, hogy ha az ilyen katonai fegyelem alatt mesterséges kiskorúságban tartott nép egyszerre politikai jogokhoz jut, ezeket a jogokat nem fogja teljes érettséggel gyakorolni. A bánnak mindig tudatában is volt az, hogy nem egy olyan népet kormányoz, mint a svájci vagy az angol, mely a szabadságra teljesen érett, hanem egy éretlen, hátramaradt és műveletlen népet. Ez magyarozza meg sok látszólagos erőszakosságát. Hogy liberális, eléggé igazolja az a tény, hogy maga szólított fel engem, hogy zsidó létemre, épp azért, mert zsidó vagyok, lépjek fel képviselőnek. Liberalizmusa tehát kétségtelen s mivel Magyarország politikailag sokkal érettebb ország, mint előbbi működési tere, nagyon valószínű, hogy nagy feladatának, mely most reá vár, szerencsésen és közelismeréstől kísérve is eleget fog tenni.

Őszinteségek — asszonyokról.

Írta: Anatole France.

A kereszténység sokat tett a szerelem érdekében, amikor bűnné avatta. Kizárja a nőt a szentségből. Fél tőle. Megmutatja, milyen veszedelmes. Evangéliumában elmondja: «A nő karjai hasonlók a vadász hálójához, *la quens venatorum*». Figyelmeztet minket, hogy ne helyezzük reményünket belé: «Ne támaszkodjatok a nádra, melyet a szél lenget és ne bízzatok benne, mert minden hús olyan mint a fű és dicsősége elhervad, mint a mező virága». Fél ravaszságától, mely az emberi nem vesztére tör: «Minden gonoszság kicsiny a nő gonoszságához képest. *Brevis omnis malitia super malitiam mulieris*». De éppen ezen félelme által hatalmassá és rettegetté teszi a nőt.

Hogy megérthessük ezen állítás egész értelmét, gyakorolnunk kell a mysteriumokat. Gyermekkorunkat vallásos légkörben kell töltenünk. Visszavonult életet kell folytatnunk, meg kell figyelni az istentisztelet gyakorlatait. Tizenkétéves korunkban olvasnunk kell azon épületes könyveket, melyek a naiv lelkek előtt feltárják a természetfölötti világot. Ismernünk kell a szent Borgia Ferenc történetét, ki Izabella királynő nyitott koporsóját nézi, vagy a vermonti apátnő megnyilatkozását leányai előtt. Ezen apátnő a szentség illatában halt meg és az apácák, kik részt vettek angyali munkájában, azt hívták, hogy az égben van, hívták őt imájukban. De egy napon megjelent előttük, sápadtan: ruháját lángnyelvek nyaldosták körül! «Imádkozzatok érettem», szólott. «Mikor még éltem, egy alkalommal kezeimet imára kulcsoltam s arra gondoltam, mily szépek e kezek. Ma e bűnös gondolatomért kárhozom a pokolban. Ismerjétek meg leányaim az Isten kegyelmes jóságát és imádkozzatok érettem». Ezen apró gyermekded theologiai könyvekben ezer ehez hasonló történet van, melyek nagy értéket tulajdonítanak a szűz tisztaságnak, nehogy ugyanakkor föltette becsesnek tarsuk a gyönyöröket.

Az egyház Aspasiát, Laist és Cleopatrát szépségük miatt démonoknak teszi meg, kik a pokolba kárhoznak. Mily dicsőség! Még a szent nő sem érzéketlen ez iránt. A legszerényebb és legszigorúbb nő is, ki egy férfi nyugalmát sem akarja megfosztani, szívesen bontaná meg az összes férfiakét. Büszkesége csak nő azon óvó intézkedésekkel, melyeket az egyház alkal-

maz ellene. Amidőn Szent Antal így kiált feléje: «Távozz tőlem, állat!» e rettegés hízeleg neki. Ujjongva örvendez annak, hogy veszedelmesebb, mint aminőnek hitte magát.

De ne bizakodjatok el, testvéreim; nem tüntetek fel e világon mindig oly tökéleteseknek és felfegyverzetteknek. Régente alázatosak voltatok. Óseitek a mammut korban és a nagy medvék korában nem rendelkeztek a balangok vadászai fölött, mint a hogy ti rendelkeztek most fölöttünk. Akkor hasznosak voltatok, szükségesek; de nem legyőzhetlenek. Hogy igazat mondjak, ez ősi korszakokban, sőt még azután sokáig, hiányzott a báj belőletek. Akkor hasonlók voltatok a férfiakhoz és a férfiak hasonlítottak az állathoz. Hogy azzá a félelmetes gyönyörre váltatok, a kik ma vagytok, hogy közvetlen és egyedüli okai lettetek áldozatoknak és vétkeknek, két dolognak köszönhetitek: a civilizációnak, mely a fátyolt, és a vallásnak, mely a kételyt juttatta számotokra. Azóta titok és bűn vagytok. Álmodnak rólatok és elkárhoznak érettetek. Felébresztitek a vágyat és a félelmet; a szerelem örülete tért a világba. Csalhatatlan ösztön vonz titeket az ájtatossághoz. Bizony jól teszitek, ha szeretitek a kereszténységet. Megtízszerezte a hatalmatokat. Ismeritek szent Jeremiást? Rómában és Ázsiában oly félelemmel töltöttétek el, hogy elmenekült egy irtózatosságbába. Ott száraz gyökerekkel táplálkozott és a nap égette testét, annyira, hogy már nem volt csak fekete bőre és csontvázig kiaszott teste, de még ott is találkozott veletek. Magánya telve volt a ti képetekkel, mely még szebb volt, mint ti magatok. Mert nagyon bebizonyosodott igazsága a remetéknak, hogy az álom rólatok csábítóbb, mint a valóság. Jeremiás hasonló irtózattal utasította vissza emléketeket is. De hasztalan adta át magát böjtnak és imának; képekkel töltöttétek be életét, a melyből titeket ő kiűzött. Ime a nő hatalma egy szent fölött. Kétségbe vonom, hogy van-e ép olyan nagy hatalmatok egy Moulin Rouge-beli vendég fölött. Vigyázzatok, nehogy hatalmatok elszálljon és valamit elveszítsetek belőle az által, hogy nem vagytok többé bűnösök.

Őszintén, nem hiszem hogy a racionalizmus jó volna számotokra. A ti helyetekben nem igen szeretném az indiszkkrét élettan-tudósokat, kik nagyon alaposan magyaráznak benneteket, kik azt mondják rólatok, hogy betegek vagytok akkor, mikor mi azt hisszük, hogy inspirálva vagytok és a kik finom szerelmeitekről és szenvedéseitekről azt mondják, hogy nem egyebek, mint a reflex mozgás túltengései. Nem ily hangon beszélnek rólatok az arany legendákban; ott fehér galamb, a tisztaság lilioma, a szerelem rózsája a ti nevetek. Ez kelle-

mesebb, mintha hysterikusnak, kataleptikusnak, őrjöngőnek neveznek, mint a hogy azt napjainkban teszik a tudomány dicsőségének korszakában.

Tehát ha a ti helyetekben lennék, irtóznám minden emancipálótól, ki egyenlővé akar titeket tenni a férfival. Felemel benneteket, hogy lesülyedjete. Szép dolog is az, amikor a nő ügyvéd vagy gyógyszerész. Vigyázzatok: már ti is igyekeztek lerombolni titokzatosságtokat és bájaitokat. Még nincs minden veszve; még megverekesznek, — még tönkre mennek, — még öngyilkosok lesznek érettetek; de már a villamos kocsikban ülő ifjúság nem adja át helyét, ha állni vagytok kénytelenek. A ti kultuszotok halni indul a régi kultuszokkal.

Levelek.

I.

Mindég hideg van. Mióta magát
Elküldtem innen: örökösen fázom.
Tünődöm: a vérem fagyott-e meg,
Hogy az ölelést, csókot nem kívánom?

Vagy megfagyott köröttem a világ
Egy rossz démon átkos lehelletétől?
Vagy vissza kellene hívnom magát
Régi szerelmem, a száműzetésből?

II.

Ha megtelnék megint a szobám
Égő vörös rózsákkal!
Ha nézhetnék megint valakit
A régi forró vágygyal!

Ha visszaszállna újra reám
Az alkonyatok láza
S a gyönyörű fényes éjszakák
Nagy mámoros varázsa!

Lennék megint a régi leány,
Ki szerelmes magába,
S minden vörös rózsát beletűz
A fekete hajába . . .

Erdős Renée.

Péterke.

Irta: Molnár Ferenc.

PÉTERKE, öt éves.

JÁNOS, hat éves.

Alkonyodó téli nap. Péterke az ágyában fekszik, a tüdővészese-
sek pirosságával az arcán. Az apja és az anyja épp az imént
ment ki a szobából az orvossal, aki hosszasan vizsgálta meg
Péterkét. Ez nagyon kifárasztotta s most bágyadtan nyugszik
a vánkosán s a mennyezet tapétáját nézi. A másik szobából
halk beszéd hallatszik be. Folyton az orvos beszél. Így telik
el öt perc. Aztán halkán kinyílik a másik ajtó s János be-
dugja rajta a fejét.

János: Péterke!

Péterke: Te vagy az, János? Gyere be.

János (az ágyhoz megy. Halkan): Te, Péterke, tudod
mit mondott az orvos? Az orvos azt mondta, hogy meg
fogsz halni.

Péterke: Isten bizony?

János: Becsület istenemre mondom. Azt mondta, hogy
meg fogsz halni. Te, Péterke, add nekem azt a gömbölyű
rézt, amit ki lehet srófolni.

Péterke: Azt nem adhatom. A szájharmonikát neked
adom.

János: Miért nem adhatod? Ha meghalsz, úgyis mind-
egy neked.

Péterke: Mégse adhatom, mert az kell. (Egy kis gon-
dolkodás után): Én nem is fogok meghalni.

János (aki a gömbölyű «rézt» akarja): De ha mondom.
Éppen most mondta az orvos és a mamád sírt.

Péterke: A mamám sírt?

János: Persze, hogy sírt. A papád is sírt, csak az
orvos nem sírt. Add nekem a rézt. Ugyis találtad.

Péterke: Azért mert találtam, éppenúgy az enyém.
(Nyugodtan): Mi az: meghalni, János?

János: En csak úgy gondolom, hogy mi az. (Büszkén): Nekem a múlt évben meghalt a nagypapám.

Péterke: Mondd el.

János: De az más, mert a nagypapám már nagyon öreg volt. Nem tudott járni, úgy tolták egy széken, amin kerék volt, le lehetett srófolni mind a két kereket.

Péterke: És lába is volt a székeknek?

János: Lába is volt, meg kereke is volt. Ha a kereket lesrófolták, a lábán állt.

Kis szünet.

Péterke: Drága lehet egy ilyen szék.

János: Aztán ágyba feküdt a nagypapám és minden nap tanárok jöttek hozzá. De csak a mama sírt.

Péterke: A papád nem?

János: Nem. (Okosan): Csak a mamámnak volt az apja.

Péterke: És aztán?

János: És aztán éjjel, amikor mi aludtunk, meghalt. A temetőkocsiba négy ló volt fogva. De előbb beletették a koporsóba és gyertyákat gyújtottak. Hat gyertya volt, olyan hosszú, amelyet még sohase láttam és mégse volt elég világos. Nem tudom, miért nem gyújtották meg a gázot.

Péterke: Nálatok gáz van? Nálunk villamos.

János: És hordárok hoztak koszorúkat. Minden koszorúnál sírt a mama. A papa pénzt adott a hordárnak mindig.

Péterke: Mennyit adott neki?

János: Nem tudom, huszat talán, vagy harmincat. Az én papámnak több pénze van, mint a te papádnak.

Péterke (a körmét a felső fogsora alá illeszti és pattant vele egyet): Ezt.

János: Nagyszerű, mennyi pénze van a te papádnak? Az én apám kereskedelmi utazó, annak mindig utazni kell, azt hiszed, ingyen lehet menni a vasúton? A te papád ügyvéd, az mindig otthon marad.

Kis szünet.

Péterke: És aztán mit csináltak a nagypapáddal?

János: Beletették a kocsiba.

Péterke: Te sírtál?

János: Én nem. A mama sírt és mindig azt mondta: «Nézd, János, itt viszik a nagypapát, a drága jó nagypapuskát, kiviszik a temetőbe.» De a papa nem hagyta beszélni, elhúzta. A kapu alatt csupa koldusok álltak és a papa nekem is adott pénzt, hogy adjam nekik.

Péterke: Nekik adtad?

János: Igen. Azt hiszed, meg szabad tartani?

Péterke: Egy se maradt?

János: Nem maradt egy se. Aztán beleültünk egy kocsiba és egész délután mentünk. A temető nagyon messze van innen, egész a vasútnál.

Péterke: Be is mentél?

János: Igen. A lovaknak a fején nagy toll volt. Bele volt szúrva a fejükbe.

Péterke (felül az ágyban): Az nem lehet, attól megdöglene.

János: Mit beszélsz, te még sohase láttál temetést. Olyan toll volt, mint a huszároknak, de fekete és nagyobb. Egyenesen állt fölfelé.

Péterke: Az nem lehet, hogy bele volt szúrva.

János: De. Mindig mozgatták a fejüket, mert fájt nekik. Nem volt egészen beleszúrva, csak egy kicsit, hogy éppen megálljon.

Péterke: És ott mit csináltak a nagypapáddal?

János: Én a lovakat néztem, a kocsisnak fekete katonaruhája volt.

Péterke (érdeklődve): Volt ustora?

János: Persze, hogy volt. Ilyen hosszú volt, mint innen a szekrényig. De nem ütötte vele a lovakat. És csak azt láttam, hogy a koporsót leeresztették a sírba. Azt nehéz ásni, egészen mély. Aztán rátették a földet.

Péterke: És aztán?

János: Aztán nagyon esett az eső és nekem be kellett ülnöm a kocsiba. Többet nem láttam.

Péterke: Hisz akkor vizes lett a nagypapád...

János: Nem lehetett vizes, mert benne volt a koporsóban.

Péterke: Miből van a koporsó?

János: Rézből. Add nekem a gömbölyű rézt.

Péterke: Most juszt se adom. Ha nem kérted volna, odaadtam volna.

János: Hát nem kérem.

Péterke: Most még juszt se adom. Hagyjál békében avval a rézzel, mondtam, hogy az kell. A nagypapád is elajándékozta a holmiját, amikor meghalt?

János: Nem. De amikor visszajöttünk a temetőből, Tódor bácsi zsebredugta az aranyóráját, hogy legyen valami emlékül tőle. A gyűrűjét egy úr vitte el, ezek Kolozsvárról gyöttek a temetésre.

Péterke: És aztán mi volt?

János: Aztán semmi se volt már. Kinyitották az ablakot, aztán kénf égettek a szobában, ahol a nagypapa feküdt. Ennek olyan erős szaga van, hogy meg lehet fulladni tőle.

Péterke: És aztán?

János: Hát azt hiszed, hogy az mindig tart? Aztán semmi se volt.

Péterke: És a nagypapád?

János: A nagypapám kint maradt. Ott lesz negyven évig. Az sok. Aki az új temetőben van, az negyven évig van halva.

Péterke: Miért?

János: Én nem tudom, a papám mondta, hogy az új temetőbe kell vinni, ott negyven évig ott hagyják a szegényt.

Péterke: És a régiben?

János: Ott hamarabb föltámad. De a papa azt mondta, hogy ott nagyon drága.

Péterke: Az én papám meg tudja azt fizetni. Nekünk a bankban van a pénzünk.

János: Most elmegyek, mert jön a házitanítóm.

Megáll a szoba közepén és nem meri kérni a gömbölyű rézt. Vár egy ideig és a szoba sarkaiba nézeget, ahol a játékok hevernek. Péterke komoly arccal ül az ágyában, most már egészen kipirult. A szeme nagyon ragyog. A körmét kezdi rágni, erősen gondolkodik valamin.

Péterke (hosszas csönd után): Te, János, én nem hiszem, hogy a lovaknak a fejibe van szúrva az a toll...

Régi nagy színészekről.

Elbeszéli: Ujházy Ede.

XIII. Jókainé

(Laborfalvi Róza).

Szent áhítattal fogok tollat, mikor e nevet leírom, hódoló kegyelettel kívánok adózni színművészetünk e kiváló alakjának.

A magyar szépség creatiója, sasorr, a legszebb metszésű, sötét pillájú szempár, melyből szelidség és királynői parancsolás párosultan sugárzott; tiszta, eszes homlok és kegyet osztó száj, melynek nyiltával szivet rezdítő, csodás varázsú harmonia hangzott. Ha beszélt a színpadon, azt hitte az ember, hogy a bayreuthi «Festspiel» Gral templomának harangjátékát hallja; csengett, bongott, zúgott, bűgött, úgy sírt, mint a Fátyol Károly gondonkája.

«Minden bánatnak van oltogató könnye, csak enyimnek nincsen!»

Aki ezt hallotta, soha nem felejtí el; benne maradt a fülében örökre, ott zeng mint a fonográf hangja.

Alakja fenséges volt, nemes tartás, keresetlen, póz nélküli, olyan igazi magyar nemzeti asszony!

Ha a magyar szobrászat az ő fénykorában az lett volna, ami ma, mind hozzá zarándokoltak volna, hogy lemintázhassák. Talán az «Erzsébet-szobor» sikerére is nagy befolyást gyakorolt volna.

De akkor még nem volt magyar szobrász.

Laborfalvi Róza élő szobor volt.

Magasztos szellemével ő inspirálta Jókait. A költő-király babéros fejére a nemzet által hódolattal nyujtott koronát ő szellemével segítette feltenni, diadalra víve fényes

tehetségével azon remekműveket, melyek még ma is színirodalmunk ékkövei.

A tragikus alakok voltak nevéhez fűzve és mégis a «Rang és szerelem» majorosnéja tette legnépszerűbbé. Milyen alkotás volt az: szerető anya, büszke polgárnő, okosság, szigor, könny, mosoly, bájos leereszkedés. Tökéletes volt. Nagyon szerette ezt a szerepet, kár, hogy egy festő meg nem örökítette.

Vendégszerepelni ritkán ment; legjobban szeretett Debrecenbe járni, hol Bánky uramnak volt rendesen a vendége. Egy ízben beteg lett a nehéz kosztól, mert Bánky uram hentes lévén, csupa disznót főzött, a csemege is tepertő volt. Jókainé kérte, hogy orvosi rendeletre egy kis becsináltat készíttessen. «Meglesz, galambom!» Másnap aztán meg volt a becsinált — malac-aprólékból. «E mán halálos betegnek való!» — Jókainé beszélgetés közben nem vette észre, hogy mit eszik és másnapra meggyógyult.

Korán visszavonult a színpadtól, intendánsi szeszély miatt. Paulay a 70-es évek elején meghívta néhány vendégszerepre, hogy újra templommá avassa a Nemzeti Színházat.

«Volumnia», «Messinai nő», «Zrinyi Anna», «Dalma», «Prezlawa», «Lady Macbeth» voltak szerepei, melyekben újra búcsút vett azon színpadtól, melyen oly soká uralkodott mint színész-királynő.

Azután otthon uralkodott. Egész udvara volt öreg színésznőkből. Ujfalusiné, Haviné, Alajosné s mások ülték körül s beszéltek elmúlt régi szép időkről. Jókai hallgatta és leírta regényben, szépségesen...

Ő meghalt, de halhatatlanná tesz művészi alkotásai, melyekről bár csak emlékezésből, de minden magyar tud. Az ő arcképének minden színházban meg kellene lenni, mert Jókainé volt az első magyar tragika.

ÚJ KÖLTŐK.

Martos Ferenc:

Szépasszony öve.

I.

Detrekői várba'
Lakodalom, vígadalom járja.
Detre vitéz érc-ölében
Aranyhajú feleség —
Detre vitéz búsmogorvább
Mégse volt soha még.

— Jó Pető apródom,
De nagyon is keserűn bánkódom!
Lakodalom, vígadalom,
Dáridózás hiába —
Szent keresztér' pogány ellen
Menni kell csatába.

Detrekői várba'
Muzsikaszó, heje-huja járja.
Döng a palló, kupa koppan,
Dáridóznak hangosan —
Holnap reggel úgyis minden
Odavan, odavan . . .

Várudvar kertjébe'
Pető apród lánykát fog ölébe.
Nem zavarja őket senki,
Csak egy síró csalogány,
Tán dalától — mindakettő
Halovány, halovány . . .

II.

Szép asszonya mellől
Detre vitéz kel föl,
Harisnyában a lába —
Óvatosan lépdél,
Turkál a kezével
Tulipános ládába',
Szép rubintos övvel,
Ékes arany mívvel,
Megyen vissza ágyába.

— Szívbeli madárkám,
Ne haragudj' énrám,
Szerelmesek bolondok!
Skófiummal varrott,
Klárissokkal rakott,
Gyöngygyel hímzett ajándék:
Zárját ha bezárom,
Enyim maradsz, párom,
Akármerre bolyongok!

— Ringó termetemre,
Patyolat bőrömre
Kemény szíjjat illeszték,
Habtestemen által,
Rubintöves pánttal,
Rabbilincset övezek —
Mehetsz hét határra,
Rút övedbe zárva
Hozzád csalfa nem leszek!

. . . Bólong a homályba'
Vén diófa árnya,
Pető apród üldögél,
Ölében egy kis lány,
Ajka csügg az ajkán,
Mint ágon a falevél.
— Pitymallik már, ébredj!
Még egy csók . . . és még egy,
Hogy sohase feledjél!

III.

Turk országban, Kis-Ázsián keresztül
Fogy a félhold kemény magyar fegyvertül.
Szaracénok össze-vissza rohannak,
Aprítani vagyon mit a magyarnak.

Zöldelő hegy kerek pusztá porában,
Jeruzsálem tündöklök az aljában.
Gyönyörűség pillantani reája . . .
Vérben ázik Detre vitéz szablyája.

Lángban áll a mecset, pusztul a pogány,
Döng a hátán hétszillagos buzogány.
Zúg a szél a Kálvárián . . . de o n n a t
Szűzmáriás magyar zászlót lobogtat.

Hazafelé robognak a leventék.
— Jó apródom, csak már otthon lehetnék!
Detrekőig eltart még egy óráig . . .
Sóhajt Pető: — Belehalok odáig!

Detrekői vár ablaka kinyitva,
De madár nincs az aranyos kalitba'.
Gerlemadár kirepült a fészkeből,
Csak egy . . . övet hagyott hátra emlékül.

De a várnak kapualján valaki
Pető felé puha karját nyújtja ki.
Hozzárepül, mint galambhoz a párja
És ráborul széles, erős vállára.

Detre vitéz fúj keserű dühében
És rámordul apródjára sötéten:
— Ha övestül cserbe hagyták uradat,
Mit tettél te, hogy a párod hű maradt?

Pető apród lánykát fog az ölébe',
Beletekint búzavirág szemébe
S úgy feleli szép csöndesen, sokára:
— Csókot nyomtam pici piros szájára.

Az ideál.

Irta: Matilde Serao.

Laura egy asztalka mellett ül, fejét lehajtva komolyan foglalkozik keztyűje számos gombjaival; a szék karfáján egy arannyal hímzett köpeny hever: egy nagy atlasz legyező, melynek egyik fele piros, a másik fekete és sárga, ott fekszik félig nyitva az asztalon. Laura fekete brokát ruhában van, lehetetlen uszálylyal; a derék három szegletes kivágásán nagy csomó piros és sárga virág díszlik, barna hajába egy ág piros és sárga virág van tűzve, úgy hogy a füle mellett a nyakára hull alá. Cézár minden zaj nélkül lép be, egy percig nézi, kissé gondolkodik, hogy mit is mondjon és végre így szól:

— Jó estét, signora!

Laura nem mozdul helyéből, csak hátranéz, mosolyog, húzza keztyűjét és kérdi:

— Ön az, Sanseverino?

— A kérdés különös.

— Elégedjek meg ezzel. Megkímélem egy másiktól, mely impertinens is lehetett volna.

— Grófnő, ön ma este valóságos

— Csoda, nemde?

— Igen, a jóság csodája. A dolog új. Megkímél engem egy impertinenciától. Engem megkímél! Talán valami borzasztó szerencsétlenség fenyeget?

— Ki tudja?

— Akkor inkább az impertinenciát választom, grófnő. Már képzelem is. Azt akarta tőlem kérdezni: «Vajjon mit keres itt?»

— Sanseverino, ön túlsokat jósol, az veszedelmes tudomány.

— Csak reám nézve. Ide jövök, hogy

— Hogy lásson engem, mert szerelmes belém. Ismerem a választát.

Sanseverino elsápadt, de azért igyekezett fesztelennek látszani. Idegesen simogatta finom bajuszát.

— Igen! — feleli aztán.

— En ezt nem mondtam volna meg. Nehezen hihető el ugyan, de még magával szemben is tudok okos ember lenni.

— Az egészen az én érdemem, Sanseverino.

A fiatal ember szemeit kis köd borította el, de a büszkeség mégis ironikus mosolyt esalt arcára.

— Ha van valami jó bennem és valami boldogság életemben, azt önnek köszönhetem, grófnő! — feleli és mélyen meghajítja magát.

— Nagyszerű! Ez aztán a keceses bók, ilyeneket szoktak mondani azok is, kiket nemsokára a színházban fogok hallani.

— Igaz, hisz a színházba megy! — mondja a férfi, mintha szórakozottságából egyszerre magához tért volna. — Miért megy oda?

— Hogy unatkozzam a sok ember között.

— Tehát velem is unatkozik. Ajánlatom önző, nem tagadom! De sokszorositani fogom magam, hogy úgy unatkozzék, mintha színházban lenne. Ha akarja, kinyitom a zongorát, eljátszom a legkomolyabb, legzengzetesebb melódiákat Lohengrinből, mit ma a San Carlo színházban hallana. Beszélgetek csipkéről, szerelmi kalandokról, kis utazásokról, szalagokról, mint Eveline barátnője. Örültem fogok udvarolni, mint György, Artur, Adolf és Guido. És szünet alatt úgy teszek, mintha meglátogatnám páholyában, és elmondom, amit ott mondanék.

— Nekem legjobban tetszenék az, amit nem mondana el.

— Ez igazán szomorú dolog!

Egy percig csend állott be. Rendkívüli eset történt, Laura grófnő elgondolkozott. De felrázta magát:

— És a földszint? Hiányzani fog a földszint. Ki adja majd a földszintet? — kérdi.

— Mit mond rólunk a földszint?

— Oh, nagyon közönséges dolgokat, Sanseverino. Azt, hogy ön engem szeret és én önt nem szeretem.

— Most következnek az okok, szép grófnő.

— Nem következnek, mert nincsenek. Lehet okkal szeretni és ok nélkül nem szeretni? A szerelem és a közöny hasonlítanak egymáshoz.

— Szörnyű gondolat! — feleli a férfi nyugodtan.

— Későn érkezem a színházba! — mormogja a grófnő türelmetlenül.

— Hisz még alig van kilenc óra. Polgáriasan korai még az idő. Aki kétszer grófnő és háromszor marquesa, mint ön, nem mehet ebben az órában a színházba. Én nem merném oda kísérni.

— Öröme telne benne, ha elkísérhetne? — kérdezi és hiúság tükröződik szemeiből.

— Féktelen örömöm! Jóllehet tudom, hogy számalommal telt megjegyzéseket fogok a földszinten előidézni. Látja, biztos vagyok benne — és a hangja reszketett a dühtől — hogy engem ott sajnálnak.

Laura nem felelt semmit. Rövid szünet után kérdezi:

— Volt a Della Mana bálján?

— Ott voltam!

— Hiába várt rám? — folytatja és kecesesen játszik legyezőjével.

— Hiába!

— Oda üzentem, hogy beteg vagyok. Hiszi? Nem volt igaz. A ruhám, mely épp akkor érkezett Párisból, a rútinak remekműve volt.

— Az, amit most visel, iszonyú!

— Gondolja? Pedig szeretnie kellene ezeket a virágokat, mert a szenvedély színeit viselik. Nem azt prédikálja-e mindenfelé, hogy: «Szerelem, szerelem; szenvedély, szenvedély»?

— De nem olyan csinált virágokat, mint az öné grófnő, nem oly hamis színű szallagokat, nem olyan hamis türkizekkel ellátott legyezőt, mely mind oly tettetett, mint ön maga grófnő.

— Ah! — mondja élénken felháborodva.

— Bocsánat. Vétkeztem! . . . Kissé zavart a fejem. Itt oly penetráns illat van, hogy az idegeimre hat.

— Jól van! Nagyon jól van! — bólintott fejével az asszony, könnyedén legyezgetve magát.

— Hibáztam, megsértettem. Ön nem hamis, ön nagyon igazlelkű. Nekem semmit sem ígért és semmit sem kellett betartania. Első perctől fogva, mikor láttam, véleményt alkottam önről s ez változatlan maradt. Gratulálok, önnek karaktere van. A közöny karaktere, vagy mondjuk az érzéktelenségé, melyhez bizonyos mértékben a hiúság is járul. Szép karakter; bámulom önt!

— Gondolja, hogy Realps Terézia felesége lesz Marionak? — kérdi Laura és úgy tett, mintha ásítását igyekeznék elnyomni.

— Ez a házasság, úgy látszik, csak úgy mulattatja, mint az én badarságaim. Jobb lenne, ha színházba menne.

— Köszönöm, nekem az mindegy. Ha akarja, itt maradok éjfélig. Ez is mulattat engem.

— Mondja Laura, mit kellene tenni, hogy ön sírva fakadjon?

— Azt hiszem, a nevemen szólított! — jegyzi meg lassan és fagyosan, szép szürke szemeit reá szegezve.

— Azt kérdeztem, mit kellene tenni, hogy sírjon, Mormile grófnő?

— Nem tudom . . . nem tudom . . . de bizonyosan van valami. Majd megtalálom.

— És megmondja nekem?

— Talán. Szeretné a könnyeimet látni?

— Ön nem látnám! — feleli Sanseverino, fejét lehajtva.

— Eh! — mondja vállat vonva. Felkel és felveszi köpenyét.

Karolfogva lemennek a lépcsőn, nem beszélnek semmit, nem néznek egymásra. A koci ajtajánál Sanseverino köszön és mélyen leemeli kalapját. Laura mosolyog.

— Eljön később a színházba?

— Mit csináljak ott?

— Amit a többiek.

— Nem, megyek a klubba.

— Szórakoztatja az?

— Korántsem. Minden hiábavaló, minden. Jó éjt, Mormile grófnő.

— Jó éjt, Sanseverino herceg.

Szép szeptemberi délután van, mindenütt a legnagyobb csend. Az egész környék hallgat, csak néha messziről az országútról hallatszik kocsizörgés. A villa földszintjén az előszoba deszkáin egy pár szolga alszik, egy szobalány guggol az ablak előtt, egy kukta a konyhában csendesen fényesíti az ezüstöt. A grófnő a vidéken nem

szereti a lármát. O maga ott ül kedvenc szalónjában, mely egy kicsit szalón, egy kicsit veranda és egy kicsit lugas, ahol a függönyök mérsékelik a beható fényt, hol az esti szellő kellemesen suttog, szökőkút frissíti fel a levegőt és ahol virágok örvendeztetik a szemet. A grófnő csipkével bevont fehér kasmirban van, mellét és haját fehér rózsák díszítik s angol hintaszékben ringatja magát.

— Mondani akartam önnek, Sanseverino! — folytatja elragadó, lágy hangján, — hogy itt maradok Capodimontében október végéig.

— Oly sokáig? Hisz nem szereti a vidéki életet, sohasem is szerette.

— Gondolja? Igazán, nem tudom, szeretem-e most? De a puszta nagy nyugalma vonz és legyőz. A város most borzasztó lehet, a nap égeti, a por emészti, tele van polgárokkal és lármával. Milyen meleg lehet ott! Este, ha a terrazon vagyok, mintha látnám Nápolyt, hogy füstölög, akár valami nagy gőzmozdony. Hát kedves Sorrento-ja milyen?

— Gyönyörű és elegáns. Ott van az egész társaság és mindenki azt kérdezi, hogy a grófnő miért hiányzik?

— Ön is kérdezi?

— Jól tudja, hogy én már nem merek semmit sem kérdezni. Csak a barátai teszik. Különféléket tételeznek fel, magyaráznak

— Mit mondanak?

— Azt én sohasem fogom ismételni.

— De igen, csak ismétlje!

— Parancsszóra?

— Parancsszóra.

— Azt mondják, hogy szeretője van.

— Elhiszi, hogy szeretőm van? — és merőn néz a szemei közé.

A hereg úgy érezte, mintha borzongás futná át egész testét és komolyan mondja:

— Nem hiszem.

— És miért nem?

Sanseverino hallgat. Laura lép egy rózsát a virágkosárból, mely mellette áll és odadobja neki. Ő röptiben megkapja, hosszasan szagolja, a grófnő figyelemmel kíséri. Megesókolta-e a virágot, vagy csak az illatát szívta-e be?

— Mondja csak, Sanseverino, Sorrentóban sokat gondolt Nápolyra?

— Hogy érti ezt?

— Capodimontera!

— Capodimontera?

— Akarom mondani, reám! — végzi kissé elpirulva, szomorú hangon.

Ő csodálkozva néz reá. De az asszony nem hagy neki időt a válaszra:

— olvastam tegnapelőtt egy titokzatos szót egy titokzatos könyvben. A szó ez: «Ideál.» Ne mosolyogjon, ismertem, de nem

tudtam, mit jelent. Valami tovarebbenő felhő az ideál, nemde? És a zene, mely a lelkünkben van? És a kép, melyet a képzelet alkot? És valami imádott fantazma? És mind ez, úgy-e bár?

— Mindez, és még más, signora.

— Oh, barátom, önnek bizonyosan van ideálja, amit szeret. Mondja meg nekem, mi az?

— Nem mondhatom meg önnek.

— Ejnye, talán nem szeret engem? — kiáltja fénylő szemekkel.

— Igen, de nem mondhatom meg, mi az ideálom.

— Jó, ne mondja meg, én úgy is tudom. Kitaláltam: a szívem próféta lett. Az ön ideálja: asszony és az az asszony szereti magát. Vigasztalódjék és köszönje meg az Urnak. Az ideálja él: én szeretem önt, Cézár!

— Ne tréfáljon, Laura.

— Nem tréfálok, szeretem önt.

— Talán téved?

— Nem tévedek, szeretem önt.

Sanseverino mind sápadtabb lesz, ajkai remegni kezdenek.

— Az egekre kérem, ne hazudjék. Maradjon szép, gonosz csábító; de közönyös, de távol, de elérhetetlen! Ha akarja, hogy imádjam, mondja, hogy nem szeret engem.

— Nem értem önt, ön bolond, Cézár; én tudom, hogy szeretem.

— Isten önnel, Laura!

— Csak nem megy el, remélem!

— Elmegyek, Isten önnel!

— Cézár, Cézár!

Kifutott a balkonra, a nap égető melege szinte fájt neki. Áthajolt a rácson és kiabált:

— Annyi idő óta. Cézár! Az első, az első perctől fogva!

— Annál rosszabb! — felel a férfi fejét lehajtva. És eltűnik az út messzeségében.

A CSILLAGOK FELÉ. Honnan jönnek ők, a dicsőség és jóllét ígértföldje felé tolongó leányok serege? Honnan kerül elő ez a sok szépség, töméntelen vágy, ez a sok akarat és kevés tehetség? Honnan kerül elő a festett világ női emberisége? Fájdalom, ez a kérdés nem izgatott még egy statisztikust se s épp ezért a felelet reá nem lehet oly pontos és alapos, amilyent pedig megérdemelne. Csak a személyes megfigyelés, az egyéni tapasztalat szolgáltat tehát nekem ez, érdekes emberanyag rekrutálódásának megítéléséhez anyagot. Évek óta vonúl el előttem a virágtestű és pillangólelkű leányok özöne a dicsőség felé: nézem őket, ismerem őket, látom rajtuk származásuk bélyegét s neveltségük és szellemi fejlettségük jegyeit, azt hiszem tehát, ez a rendszeres származási táblázatok nélkül megszülető vélemény nem tér el nagyon az igazságtól.

Egy ellentétesség ennek a színpad felé való nőáramlásnak a fő-

jellemvonása. A hírnév, a gazdagság és csodálat ormai felé törők legnagyobbbrészt legalulról, a társadalom legsötétebb és legszegényebb rétegeiből kerülnek elő. Külvárosi szenesboltok mélyén, házmesteri fülkék árnyán, nagy négyemeletes ház-ketreczek legfelső lakásaiban nyílnak ki azok a virágok, melyek minden nyáron a színésziskolák és a színészegyesület kertészeinek kezei közé kerülnek. A szegény atyai pofok és éhség közt feleseperedett leányzó jövője láthatárának a színház az egyetlen fényes pont. Köröskörül a szegény, neveletlen proletár-lány életének a szomorúbbnál szomorúbb esélyei: agyondolgozni magát havi harminc forintért, férjhez menni egy esetlen iparoshoz, aki ép oly dúrva és utálatos, mint az apja, vagy beállani rögtön a szerelem iparosának. Ily távlatok nyílnak számára: nem csoda tehát, ha először oly piacra igyekszik juttatni a szépségét, ahol esetleg fényes egzisztenciát kama-toztathat. S ép sorsának eme reménytelensége teszi tompává a proletár-leányt a színésznőség ama kellemetlen járulékaí iránt, mely a társadalmi létra magasabb fokán álló nőt megtétováztatja, még mielőtt az a gondolat is megerősödnék az agyában, hogy erre a pályára lép. Hogy sok eleme a színésznőségnek rokon a kokott foglalkozásával, hogy az egész színésznői foglalkozás egy lejtő, mely szépen, észrevétlenül tényleg átmegy a kokottságba, mindez az egy szál szoknyában világgá induló leányt nem zavarja. Hisz ő úgy is rajta áll ezen a lejtőn, hisz az elbukás az elbukottak mindennapi életének megszokott tünete. A proletár-leány nem kényes a tisztességére, mivel érzi, hogy ez nagyon olcsó portéka s ha megőrzi is, nem jut vele messzire. Csoda-e tehát, hogy az alsó néprétegekből sűrű csomókban sarjad a színésznő-palánta?

Igaz, polgári szüzeket is fogyaszt a színészet nagy minotaurusza, de ezeknek a száma a legműveltségmentesebb osztályok származékaihoz képest csekély. Ott, ahol a vagyon és az uriassággal járó előítélet már megsaporodott, erős az ellenszenv a színpadi pálya iránt. A női erkölcs nagy hazugságai jutnak itt szóhoz s a szüzeséggel, szeméremmel, hitvesi tisztességgel nehezen összeférőnek hirdetik a festett világ erkölceit. Egy oly női világfelfogás tenyészik itt a leánynevelés gondozó szárnyai alatt, mely a testi érintetlenséget, az anatómiai szüzességet s a nemi élet tökéletes ignorálásának tetteseit minden korrekt leány számára kötelezővé teszi. Természetes, hogy egy ily eszmény mellett a felsőbb rétegek leányainak nehéz oly foglalkozást üzni, mely a testi felszabadultságot, a szellemi elszűzietlenedést s a nemi élet izgalmainak tanulmányozását kívánja meg. Lehetnek és vannak is, a kik ezt a két végletet egyesíteni tudják, sőt mint néhány legujabb színpadi hírnevesség, olyanok is, kiknek az érintetlen leányságra öltött kokottmodora a rendes, becsületos, frivolitásnál erősebb közönség-izgató fegyvernek bizonyult. Számszerint azonban ezek a régebb kulturált osztályokból származó színésznők messze a nép leányai mögött maradnak.

Pedig ez nagy kár. A színészetre és a tőle távol maradó társadalmi osztályok számára is. Mert a színésznőség ma még mindig

a legjobb pálya, a melyre az akár testileg, akár szellemileg kiváló nő mehet. Igaz, hogy nem valami nemes foglalkozás s ha a nő egykor valóban teljesen emancipálódott lesz, akkor nem fogjuk neki ezt a foglalkozást ajánlani, amiképen a kissé értékes férfinak már nem való a színészség, ma azonban még mindig a legtűrhetőbb sorsa van a házasságon-kívül élő nő-typusok közt a színésznőnek. Az a szabadszellelműség és talán szabadszerelműség is, amire ez a foglalkozás, ha nem is kényszerít, de mindenesetre csábít, egyáltalában nem baj: mert hisz a ma uralkodó nőerények éppen nem örök és nemes igazságok, hanem a női elnyomottság szomorú termékei s így az alóluk való felszabadultság nagykorú lélekre nézve csak boldogság lehet. Végül pedig, mint minden egzisztenciátadó pályának, a színésznőnek az az előnye van a feleség-sorssal szemben, hogy több szabadságot nyújt s így valaki még azt is megteheti, hogy rajta haladva is a legtisztább polgári erkölcsöket őrizze meg.

Sokkal nagyobb kár a színészet művészi színvonalára nézve az intelligensebb néprétegek távolmaradása. Így, ahogy most ennek a foglalkozásnak — különösen a nője — rekrutálódik, alig lehet másról, mint szép testek létért való küzdelméről s a legszebbek kiválásáról szó. Legfeljebb a lelki nemtelenség számít még más alrendű tényezőként, oly értelemben ugyanis, hogy aki kevésbé válogató, mint a másik, az többre viszi. Ez az oka annak, hogy félig-meddig művészi alakításra képes színésznőt alig lehet találni s hogy a Norákat és Deniseket jól öltözködött és sablonosan előkelő mozdulatú szakácsnők, mosogató-leányok, vagy legjobb esetben ügyes kokottok játsszák. Attól a teljesen barbár nőanyagtól, amit a külváros a színiiskolákba önt, nem is lehet mást várni, mivel ezek a szegény lányok még abban az esetben is, ha van valami lappangó tehetségük, teljesen képtelenek magasabb fejlődési fokok érzelmvilágát átérezni.

Tanulással pedig a nő ezt ritkán képes pótolni. A nő esze is nagyobbára ösztön-működés, ezt pedig csak az átöröklés útján, a harmadik-negyedik művelt generáció nyerheti meg. Self made noman alig van: legkevésbé pedig a színészet terén. Mivel pedig a dráma s különösen a modern dráma mindig magasabbrendű fejlődési fokok nőit fogja a színpadra vinni; nagyon is szükség van oly nőkre, akiknek vérében él már a kultúra. Ezért szeretnők, hogy a polgári, sőt lehetőleg a nem degenerált nemesség női is színészetre adnák magukat. Kapnánk így nőket, akiknek ösztön-élete közelebb volna azokhoz a modern nőalakokhoz, akik a mai színpadon méltó megtestesítőket keresnek s nagyon ritkán találnak. Amit az uriasság a nőben tenyészt: elegancia, finomság, mozgásbeli báj s könnyed szellemesség, nem valami dicső javak, de esupa olyan tulajdonság, ami a színésznőnek szükséges. Miért engedi hát a felsőbb százezer ezt a foglalkozást — melynek nem egy úzóje előtt maga is porban fekszik — át azoknak a rétegeknek, ahonnan csak dús testek, de kis stílű nőlelkek özöne indul világgá.

Sz. Z.

A jövődő katholicismusa.

Nagy epokhák végén visszatekint az ember a mult változatos eseménysorára, vizsgáló szemmel nézi a jelent és tétova pillanással mered tekintete a jövő ködébe. Tudja, mi volt, látja, mi van, de a mi lesz, azt avatatlan szemmel kifürkészni kevesen tudják, biztosan előremondani csak prófétáknak adatott és azt is, próféta nézett-e a jövőbe avagy csalódó ember, csak a mult mondja meg igazán. De van az események rendjében ép úgy, mint a természeti tünemények során valami rendszeresség, az emelkedés és esés visszatérő folyama, fejlődés, haladás, kialakulás. A holt anyag természetrajzát a megfigyelő szorgalom adja meg, de a történelem megfigyelése, a multon épült következtetések láncolata, a matematikai számítás eredménye gyöngé, hamar szertefoszló szál csupán, olyan mint a pók szövedéke, ott, ahol az anyag rendjébe belenyúl az a csodás, mindent mozgató, anyagot, rostot, sejtet és vért megelevenítő erő, a teremtő Isten lelkének fuvalma: az élet. Ahol élet nincs, ott merev, nyugodt, örökké változatlan rend uralkodik; az életben is van rend, de nem merev, hanem meleg, hajlékony, mint maga az élet; az élet rendje nem változatlan, hanem fejlődésre képes, alakulni vágyó, haladásra irányuló, mint maga az élet ezernyi változású formájában, egyre más, egyre megújuló megnyilvánulásaiban. Ahol még kevés az élet, ott még több az anyagszülte állandóság, ahol több az élet, nagyobb az alakulások különbözősége, több módja van a lét megnyilvánulásának. A kőben nincs élet, azért merevek s örökösén egyek a jegőcei, a növényben van már élet és van az anyag természetétől külön álló fejlődés, de erős benne az anyagi lét is, azért nincs meg benne az az individuális természet, amely a magasabb rendű életnek, az állatnak sajátja. Az emberben az élet principiuma nem ösztönök ösztényezője, élete nem az anyag foszforeszenciája, hanem legközelebb áll az élet legtisztább alakjához, a tiszta élethez, a szellemi tethez, Istenhez, akinek lehelése: a lélek.

A vallás Istennek, a tiszta életnek és Isten leheletének, a léleknek viszonya. Isten maga az élet, a lélek a legtisztább megnyilvánulása az életnek az anyag körében, a vallás az élet viszonya az élet forrásához, az őselethez. A vallás legbensőbb lényé tehát ismét élet, mert csak élet lehet közvetítő a lét s az őslét között.

Ego sum vita — mondotta Krisztus. Életet adott, életet hirdetett és ezt hirdetni, ezt közvetíteni, ezt adni van hivatva a misztikus Krisztus, az egyház, a katholicismus.

Az élet fölötté áll az anyagnak, amely annak ereje nélkül sivár és pusztá, de másrészt nincs földi élet, amely ne volna az anyaghoz kötve. A tiszta, anyagfölötti élet: a földfeletti, természetfölötti, az isteni lét. Embernek ilyen élet nem adatott. Az ember függ a matériától és minden gondolata materiális képzetekhez van kötve. Az ember vallása azért részben anyagias is; ha isteneknek

istenekhez való viszonyából keletkeznék, akkor volna a vallás tiszta élet, tiszta lélek, csupa szellem.

Az élet a maga megnyilatkozásaiban sokféle s mégis egy, mindig élet. Az anyag merev és enmagában holt tömeg.

A vallás, a mennyiben anyagi, merev, formákhoz kötött, formákba vesző. A középkor embere kezdetben nyers, durva, nomádhajlamú, csaták zaján éledő lelke szerette a megfoghatót, a nyers erőben nyilvánulót. Eszményeit a harctér sátraiban szülemlett képzetek alkották, hatalmat csak kardjában érzett, elfeledte a rómaiak puhult műveltségét nyugaton, visszariadt a kelet formalismusától, erőtlenné látta Isten országát földi hatalom nélkül, a két kard képében rögzítette meg földi és földöntúli viszonyát.

Egy Isten, egy pápa, egy császár: ez a középkor vezéreszméje. Konkrét fogalmakat szeretett ez a kor: konkrét volt a tudománya, még az abstrakcióban sem túrta a görög szellem mitoszi megszemélyesítéseit, de hajlott a felé a felfogás felé, a mely az általános fogalmaknak is reális létet tulajdonított, bölesészete nominalisztikus lett; konkrét volt a vallása, a katholicismus tipikus formái eme kor szüleményei. VII. Gergely erősíti meg végleg az egyház hatalmi állását, amely földi birtokon alapszik s amelynek legbámulatosabb kifejlődése III. Inceze korára esik. A pápa király is, földi hatalom segíti őt a lelkiekben s a császár földi hatalmát Róma áldása erősíti meg. Két kardot adott Isten az embereknek, nem hogy egymáson ejtsenek csorbát, hanem hogy megvédjék a szent birodalom anyagi és szellemi érdekeit. Istentől minden hatalom, Ő a legfőbb hűbérura a földnek, a pápa és a császár képviselik Istent itt a földön, lelkiekben az egyik, testiekben a másik. De a középkor szelleme a konkrét eszmék felé hajlásában nem értette meg a tisztán lelki hatalmat, kardot csak harcok kezében, vasból villogót tudott képzelni s azért inkább fölruházta a szellemi hatalom viselőjét földi fényvel, pompával, mely egyre jobban elfojtotta a szellemit: a tiszta életet az anyag holt tömege nyomta el. A két kard összezapott kemény tusára, nap és hold küzdöttek meg egymással azért, melyikük fényesebb, melyikük ragyogóbb. Földi hatalom volt közöttük a viszálykodás almája, a szellemiekkal keveset törődtek. Megvoltak a dogmák, konkrét alakot öltött a tan szertartásban és tanításban s ez a kor szellemének elég vala. A skolasztikus theologia tagadhatlan éleseszséggel bonczolta ugyan a dogmák tételeit, de maga is észrevétlenül hozzájárult, hogy a hit eszméit konkrét szentenciákba zárja s mindinkább levonja a szellemi lét köréből a szillogizmusok zárkájába az eszmét, a gondolatot. A tudósok is a kor gyermekei voltak, a kik mindent a tapinthatóságig be akartak bizonyítani, örültek minden új szillogizmusnak, ha elleneik ellen használhatták föl, akikkel egy szó igaz értelme, vagy Aquinoi szent Tamás egy-egy mondása miatt vívtanak ádáz téntaharcokat.

Rövidlítésre vallana ezt a kort elítélni. Mindenesetre szüksége volt annak az időnek hatalmas pápákra, akik a világi uralmat féken tarthatták, szüksége volt pápa koronázta császárra, aki Isten nevében parancsolt, a vallási eszmék tisztázására

szükségesek voltak azok a viták is, amelyek ma aprólékosságuk miatt mosolyra indítanak. Sohasem szabad egy rég letűnt kort, a jelen eszmemenetét véve mértékül, elítélni, amint a gyermek ezer kérdését férfiészszel ostobáknak nevezni, az ifjúság vérmes cselekvését az agg kihűlt szíve szerint megítélni balgaság. Amint a gyermek agyában lassan gyűlnek össze ama fogalmak és képzetek, melyekből a férfi gondolatai származnak, amint a fiatalság hebehurgyaságán okulva emelkedik az öregség a tapasztalatok bölcseségére; úgy alakul ki az anyagiasságba mélyedt vallás ölen az eszmék ama tisztultsága, amely mindinkább szellemibbé válva, egyre jobban megközelíti Isten eszményét, a legtisztább szellemi létezőt, akihez az ember anyagba süllyedt, anyagtól elforduló lelkét viszonyítani van hivatva.

A mult század második felén a XVI. század mozgalmából s a francia forradalom véres eseményeiből szülemlett eszméktől ittasodva az emberi ész az anyagot ünnepelte istenének. Ma megcsömörlött az emberiség az anyagelvüiségtől és soha sem volt idő az újkorban Luther napjai óta, amely annyira érdeklődött volna az eszmei élet, a vallás iránt, mint ez a mai. Eszmét, lelket, életet akar a kor s ezeket keresve, a katholicismusban még ott találja a középkor alkotta intézményeket, de csak merevült alakot lát bennük, nem azért, mintha kihalt volna belőlük az élet csirája, hanem azért, mert nincs meg bennük többé az az érzék, amelylyel a középkori ember egyszerű, dísztelen szentenciákban megérezte a szellemet, ha tán nem is fogta fel mindig helyesen.

Bizonyos csalódással nézi a modern ember a Krisztus egyházát. Ezt tudva hangzik fel a kiáltás az egyház őszinte barátjainak, egy Ehrhardtnak, egy Schellnek ajkáról: reform, megújulás után. És velük kiált sok-sok száz és ezer, olyanok is, akik nem értik az egyház szellemét, olyanok is, akiknek nincs érzékük a krisztusiak iránt. Az egyház pedig nem hallja mit mond a jó barát és mit hangoztat az újítás után áhítózó tömeg s nem látja még eléggé tisztán, hová indul a reformbarátok törekvése, de tudatában van magas hivatásának, tudja, hogy Krisztus tanát kell megértetnie az emberekkel, ami nagy, szent és fontos hivatás, nem olyan, amely máról-holnapra megoldható és azért tartózkodó az egyház az újítókkal szemben, vár és figyel.

Vannak, akik félremagyarázzák ezt a tartózkodást. Azt mondják, meghalt az egyház, kivészett belőle a krisztusi szellem s ami megmaradt, csak rom, nagy sarköve a multak eszményeinek.

Csalódik, aki így gondolkodik. Az egyház multja bizonyítja, hogy tud az egyház reformálni, van benne erő, amely átalakítja a korszellemnek megfelelő módon. Hildebrand, Assisi Ferenc, Loyola Ignác s az egyház nagy alakjainak egész sora azon dolgozott, hogy időszérűvé tegyék a katholicismust. Reformerek voltak, akik sikerrel végezték a felújítást az egyházban.

Ma azonban nagyobb stílus reformról van szó az eddigiéknél. Az emberiség nagyot haladt kulturális fejlődésében, átélte a materia istenítésének korszakát s ebből, mint utolsó krizisből a szellemiség

szükségességének tudatos érzetével lépett ki. Szellemiességet követel az egyháztól, azt akarja, hogy a katolicizmus kivetkőzzék a formaiasságból és legyen csupa szellem, csupa lélek, csupa élet. Vitális katolicizmus kell a mai kornak, életet adó, életet prédikáló hit, nem csupán ájtatossági gyakorlatokban, egyoldalú aszkézisben kimerülő vallásrendszer. Ez a jövőd katolicizmusa.

Lesz-e ilyen katolicizmus? Nem a pusztában kiáltónak hangja lesz-e az, amely a reformot követeli? Élő-e még ma is az a hit, amelyet a katolikus egyház őriz dogmáiban?

A feleletet e kérdésekre megadja XIII. Leó pápaságának az imént betelt huszonöt esztendeje. Pecci Joakhim megválasztásakor szomorkodva néztek a jövőbe azok, akik a hit igazságaival együtt annak formáit is dogmatikus tényeknek tekintették. A pápakirály uralmának végső csillámlása is kialudt már, Róma, a pápák örök városa, idegent uralt. A modern kor nemzeti eszméjének összeütközéséből a pápa világi uralmának tradicionális eszméjével, az előbbi győztesen került ki és sokan voltak, akik már a pápai hatalom megtörtén siránkoztak. Nem vették észre, hogy csupán esetlegességről volt szó, nem gondolták meg, hogy a pápaság, a katolicizmus igazi hatalma nem földi hatalom, nem anyagi erő.

Krisztus országa nem e földről való, az Isten országa a szívben van. Nem földi hatalomért, hanem a lelket Istenhez emelő élet melegeért imádkozunk, amikor mondjuk «jöjjön el a Te országod!»

XIII. Leó megértette ezen szavakat, alatta megindult a reform, a pápaság megszűnt földi hatalomnak lenni, de megizmosodott szellemi nagyságában és az anyag fölé emelkedő, tisztán szellemi jelentőséggel bíró pápaság oly fölényben áll ma, e rövid huszonöt év után előttünk, a minőnek nem látta azt egy kor sem ezelőtt.

Megvan a kezdet a katolicizmus azon kialakulása felé, amelyben a vallás tisztult alakban tűnik majd fel a kor gyermekei előtt, akik többé nem konkrét fogalmak alkotásában, nem külső hatalmi viszonyok alakításában, hanem a bensőség egyszerűségében találják eszményüket. A bensőben van a szív, a szívben a vér, mely a testet élteni. A benső ember a lélek, a szellem embere, aki képes lesz a katolicizmusból annak belső, igaz, lényegszerű tartalmát, a Krisztusba vetett hit, remény és szeretet teljességét befogadni, akinek hite élet, reménye Isten, minden életnek forrása, szeretete minden lelkében élőt, minden szellemet átölelő leszen.

Az átalakulás megindult már, de további fejlődésében nem rohamos, hanem folytonos és fokozatos lesz, a minő az anyagi létből az élet tisztult kialakulásába törő átmenet. A vallás templomát nem egy napkeltesugarai világítják meg első épülésében, hogy a lenyugvó nap sugarai már az égre nyuló tornyok keresztjét aranyozzák be, hanem olyan dóm az, amelyhez emberöltők verejtékes munkája hordja a köveket, melyekből lassan felépülve egykor készen hirdeti a szív és ész harmonikus törekvésének örök alapon nyugvó műremeke, az eszme, a lélek, a szellem diadalát a merev, a fejlődésre képtelen, pusztá, holt anyag felett. Ez a jövőd katolicizmusa.

Ecclesiasticus.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

Egy gazdag üvegkereskedő zsidó szerette volna a lányát elvételni apámmal. A leány kikeresztelkedett volna szívesen. Egy kehelyszerű díszpohár, mely most is megvan nekem, ennek az üvegesnek az ajándéka. Akkor adta apámnak, mikor a tisztségben előléptették.

Apámnak készpénzvagyonából jelentékeny summája volt még. Ezt, mihelyt a Kossuth-pénz megjelent, mind átváltotta.

A háború vége felé a kereskedő figyelmeztette, hogy ami készpénze van, váltsa vissza osztrák pénzre.

Apám hazafias büszkeséggel utasította vissza ezt a tanácsot.

Harmadnapra a Kossuth-bank összeomlott.

Egy kis csomag papirosa maradt apámnak. Hogy ezt most a dátumok végett átnéztem, találtam közötté néhány iratot, amely erre a fegyvergyárra vonatkozik.

Ezek szerint a fegyvergyárat Pesten, a Váci-úton, a Singer-féle házban állították fel. Innen valószínűleg a parlamentnek Debrecenbe való áttételekor a gyár Nagyváradra hurcolkodott.

Apám az iratban azt mondja:

«Nagyváradra mentem mintegy hatvan segédemmel, saját költségemen, sőt embereimet is egy ezüst huszas napi-díjjal tartottam, hogy hazámnak ismét szolgálhassak.»

Erről a szállításról, minthogy sok bajjal járt, anyámnak beszélte egyszer, hogy a gyár készleteit és szerszámaikat katonák rakták ládába és a katonai hatóság felbecsülte harminchétezer forintra az értékét. A szállítás szekereken, katonai fedezettel történt.

A gyár munkavezetője egy Kaszaniczky nevű ember volt, de a gyár, mint apám tulajdona, apám vezetése alatt állott.

Az irat azt mondja tovább:

«Nagyváradon a Fehérló fogadót jelölte ki az akkori kormány gyári helyiségemül, aholis az aradi bevonulásig szorgalommal működtünk. Aradon a nagy Sóház, vagyis Harmincad átellenében levő Popovics-ház lett gyári helyiségemül kijelölve, a Czernovitz-féle ház mellett. Ott pár heti működés után parancsot kaptam, hogy minden gyári eszközömet és készletemet szállítsam a várba, biztosítás végett. Által is adtam a később oly szerencsétlen véget ért Damjanics tábornok úrnak, aki akkor betegen feküdt.»

Tehát Damjanics a betegágyon is fogadott el jelentéseket és intézett el még ügyeket.

Apám különben Damjanicsot és a később vértanuvá lett tábornokokat még Budapestről ismerte, ahol apámnak fényes úri szállása volt s vacsorákat is adott. Legmelegebb viszonyban azonban Lahnerrel állott, akinek házánál gyakorta megfordult hol hivatalosan, hol ebéden, hol vacsorán.

Az irat, amelyet apám hírlapi cikknek készített Duschek halála alkalmából, elmondja, hogy a szállítás után sem ő, sem a munkások nem jutottak többé pénzhez. Lahner kiutalványozott 1600 forintot, de eredménytelenül.

«Akkor már — írja apám — az országos pénztár Világoson volt. Világoson jelentkeztem, de az volt a válasz: Nincs pénz. Erre Kossuth-hoz mentem, ki is jól ismert és mindig igen jól fogadott. Mondja, hogy forduljak Duschekhoz. Az is jól ismert. Nem egy, vagy két estét töltöttünk együtt Nagyváradon. Arra kértem Duschekot, hogy legalább a munkásaimat fizesse ki, kiknél nálók volt a heti nyugta, mert a magyar bankjegyet nem fogadták el, nem volt már kelendő.

— Engem Kossuth utasított a miniser úrhoz.

— Hasztalan: nincs pénz, — volt a felelet.

Ekkor ismét Kossuth-hoz mentem, s kértem, utasítsa vagy 5000 forintom beváltását.

Erre Kossuth szokott nyájasságával így felelt:

— Menjen barátom Duschekhoz, és mondja neki, hogy én mondtam: váltsa be.

Mentem. Duschek vállat vont:

— Ha Kossuthnak annyi pénze van, váltsa be. Nekem nincs.

Pár napi tengődés után több ezeren néztük könnyes szemekkel a milliók terhe alatt nyikorgó kocsikat az ellenség táborába vonulni.

Visszatérve Aradra pénztelen, akkor adták át a várat minden ingóságommal együtt, mintegy negyvezer forintra menő értéket. Így lettem földönfutóvá hazafiságomért.»

Az irat folytatása hiányzik. Később elmondom, miért.

Most csak kiegészítem emlékeimből, hogy apám volt az utolsó, aki az aradi várat elhagyta. A hidat már fölfelé vonták, mikor ő vágató paripán végigrobogott rajta, s ölnyi magasból ugratott le. Ha félpercet késik, bizonyára az ő neve s ott van ma a magyar martirologia aradi lapjain.

Egy oláh paraszt fát rakott le a szekeréről az udvaron.

Apám beszólitotta a szobájába és odaadta neki minden pénzét a szekéréért és a ruhájáért.

A következő percben összekapkodta az összes iratait, levelezését, számadásait és be a kályhába! — tüzet gyújtott alájok.

Éppen ki akart lépni, mikor fegyveres osztrák katonák csörögtek be az udvarba. Apám már oláh ruhában leült a küszöbre.

A katonák felhatoltak a lépcsőn és egyenesen az ő lakásának tartottak.

— Hol van a fegyvergyáros? — kérdezte a tiszt.

— Nyestyu, — felelte apám a lehető legbutább arccal. Azzal fölkel s ráült a szekérére. Elmenekült.

Bujdosásának története maga kitenne egy könyvet, ha emlékezném reá. De csak néhány részletet tudok.

Először Budának tartott, hogy átadja Lahnernének azt a levelet, amelyet a már akkor fogságban ülő generális rábizott.

A községek már akkor meg voltak szállva a menekülteket fogdosó osztrák katonákkal. Apám mindig a kifele jövő parasztoktól kérdezte meg, hogy bemehet-e a községbe, s hogy kihez szálljon? A kérdezettnek persze megmondta, hogy menekült.

És soha el nem árulta senki.

Egy helyen csibéket vett a református paptól ketrecestől. A másik községben eladta.

Egy helyen olyan emberhez szállott, aki már néhány menekültet elárult. Későn tudta meg, hogy kelepcebén van, de kivágta magát:

— Urambátyám, — mondotta, — én menekülő vagyok. Hallottam, hogy ez a ház egy becsületes magyar hazafi háza. Ha ismét összeszedjük az erőnket, bizonyoságot teszek Kossuthnál a kegyelmed házáról, hogy ez a ház nem gaz árulóé, hanem becsületes hazafié.

Az ember nagyot nézett, s nemcsak kitünően ellátta apámat, hanem reggel egy zsák zabot is tétetett a kocsira.

Másutt egy molnár adott neki szállást, s kísérte át reggel a falut őrző osztrák katonaságon, mintha saját kocsija volna, amely a szántóföldre megyen.

Végre elérkezett Budára.

Egyenesen Lahnernéhoz ment. Az ajtót a szobaleány nyitotta ki, s kérdezte: mit akar?

— Kérdezze meg a nagyságos asszonytól, elfogadja-e egy aradi fuvaros látogatását?

A szobaleány bement. Apám hallotta a jelentését:

— Valami oláh fuvaros van itt. Azt mondja, hogy Aradról jön.

— Bocsássa be, — hallatszott az asszony hangja.

Apám belép. Lahnerné összecsapja a kezét:

— Szent Isten! Czigler úr!

Azonnal megismerte, pedig a haja is le volt nyírva.

Azt azután a történelemből tudom, hogy Lahnerné leutazott Aradra, s távolról nézte a férjének a felakasztását.

Folytatjuk.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

21.

«Uram, szeretett Mester! Én az Ön titkos tanítványa, hűséges követője vagyok, noha ön engem nem ismer. De ha valaha egy képemet látta, éreznie kellett, hogy engem az Önhöz való rajongás vitt közelebb a művészethez. Nagyon csodálom és szeretem Önt és nagy hálával tartozom Önnek, akaratán kívül. Szeretném ezt Önnek élőszóval elmondani, ha érdemesnek tartana arra, hogy fölkeressen engem. Azt is megvallom ezúttal, hogy régóta készülök Önhöz és hogy mégsem mentem, annak pusztán bátortalanságom az oka. Ne nevéssen ki ezért. Ön olyan nagy, én meg olyan kicsiny vagyok. Tartottam attól, hogy nagyon is jelentéktelennek talál. Az utóbbi időben azonban hallottam, hogy dicsér engem; néhány meleg véleményét barátaim hirül hozták. Ez fölbátorított és ezért irok. Nagyon fájna, ha nem jönne el. Ám ez esetben én mennék Önhöz, ha nincs ellene kifogása. Jön-e hát? Vagy menjek én? Amint kívánja.»

— Tudja-e, hogy az effajta leveleket huszszor át szokták olvasni, mielőtt elküldik? Nos én egyszer sem mertem átolvasni. Sietve zártam le. Ráírtam a címet és elküldtem a szobalánynyal.

Mikor az előszoba-ajtót a leány becsukta maga után, elkezdtem remegni.

Az ablakhoz álltam és néztem utána, amint keresztül ment az udvaron. Mikor a kapuhoz ért, gondoltam: még van idő rákiáltani és visszahívni.

Már-már megtettem.

És mégse.

A leány elment. Magam maradtam.

Gondoltam: most mi lesz? Otthon találja-e az irás? Mit válaszol? Hátha nem válaszol. De hisz ez lehetetlen! Válaszolnia kell. Tán nem jöhet. Azt fogja írni, hogy én menjek hozzá! Vagy azt se. Semmit. Válasz nélkül hagyja a levelet és nem jön és nem hív. Rettenetes volna. Meg-

alázó, kétségbeejtő. Úgy rohantam le és föl a szobában, mint egy örült. Épp számíthatni kezdtem, mikorra érhet oda a leány, mennyi időbe telik, míg a levelet átolvassa, választ ír rá — talán kocsiba ül és rögtön jön — mikor odakünn hangos, szinte erőszakos csilingeléssel szólal meg a csengő.

Cseléd híján magam megyek ki az előszobába, ahol már sötét volt.

Kissé idegesen. Ki jöhet most?

Fölnyitom az ajtót s a másik pillanatban meredten állok, mint egy darab kő.

Somorjai volt.

Ő maga, hosszú prémes kabátjában, melynek gallérja fel volt hajtva.

Megállt a küszöbön.

— Jó estét — mondja — bejöhetek én ide? Nem zavarom?

— Vártam — feleltem neki az izgatottságtól elfuló hangon.

Vidáman mosolygott.

— Ne mondja! Várt, igazán? Akkor százszor örülök, hogy eljöttem.

Levetette a kabátját. Megfogta a kezem és vitt befelé, úgy, mintha tiz év óta mindennap nálam lett volna.

— De jó itt — mondta, miután körülnézett. — Éppen ilyenek képzeltem a helyet, ahol maga van. Mert én már csaknem ismerem. De már talán be kellene mutatkoynom. Vagy nem? Óh, tudom hogy ismer.

— Milyen különös, hogy ma jött — éppen ma!

— Miért? — kérdezte. — Talán álmodott rólam. Lányok szoktak így megálmodni egyes dolgokat.

— Nem álmodtam. Azaz, hogy igen. De már sokkal régebben. Ma ellenben irtam Önnek. Alig félórája, hogy elment a cselédem a levéllel.

Nevetett vidáman, hangosan.

— Ez kedves. Igazán bájos. A rokonlelkek találkozása. Ez így van. Én meg talán éreztem, hogy ma kíván látni. Eljöttem. Örül?

— Örülök.

— Pedig ne örüljön. Nem magához jöttem. Maga egy szép, gyönyörűséges kékruhás leány. De én nem magát keresem. Hanem a piktort, aki képeket csinál és aki talán én vagyok. Erősen hiszem, hogy én, mert különben nem érdekelne annyira. Tudja-e, hogy maga engem egyszerűen ellopott. Félre ne értsen: azt mondom, hogy a magáévá tett. A párisi képét láttam, megálltam előtte és ezt gondoltam:

— Mi ez? Itt valaki játékot űz velem! Ezt a képet csak én csinálhattam. Én és senki más. — Tudja, sok utánzó van. De ez nem volt utánzat. Az eredeti volt. Mintha az utolsó ecsetvonásokat egy órával előbb tettem volna rajta. Gondoltam: ez nem járja. Engem immár úgy szét-szednek, hogy nem marad belőlem magamnak semmi. Kicsit dühös voltam, kicsit büszke is látatlanba arra, aki így eltalált engem. Gondoltam: ez valami. Meg kell tudnom, ki ez a merész ellenfél. Elmondták hogy maga. Leány, húsz éves. No ebből lesz valami. Hol bátortalan volt — mert az volt sok helyütt — ott nem értettem eddig. Hiba, gondoltam, de egészen különös hiba. Vajjon miben gyökerezik? Nem találtam ki. Most már tudom. És nézve így bíraltam. Leány. Húsz éves. Itt leány. Ott húsz éves. Egyébként a dolog értékes, gyönyörű és mi több: egyéni. Lássá, itt az egyéninél már megint a magam hiúsága szólalt föl. Mert hiszen ami benne egyéni, az én vagyok! Vagy nem? Ezt megtudni jöttem el ide. Kíváncsi voltam: igazán annyira egyik vagyunk-e? Sőt attól is félek, hogy maga több lesz valaha nálam. Ha férfi volna, még beletörődnék. De csak nő. Ezt szégyenleném.

Nevettünk.

— Ha kíváncsi volt rám — kérdeztem tőle — miért nem jött előbb? Én már rég várom. Amióta itthon van: mindég.

— Hja, ez más dolog. Nem jöhöttem. Nem lehetett. Talán ma sem kellett volna. Félek én magától.

— Tőlem fél?

— Bizony magától. Mióta itthon vagyok, mindig magát duruzsolják a fülembe az emberek. Bántottak magával. Küldtek magához. Mondtam nekik: mit akartok? Hagyjatok nekem békét a lányokkal, a piktortokkal. El van az nélkülem is. Kellek is én neki. De így van, ilyen kicsi országban, ha valaki bizonyos ideig számot tesz: mást se hall az ember, mint az illető nevét. Akárhova mentem, egy negyedóra múlva már magáról kellett hallanom. Asszonyok, színeskedők, kedvesek: szidták az érzékiségét. Férfiak fontoskodva mondták el, amit magáról tudtak. Hogy fiatal, szép, magányosan él. Úgy hogy most valósággal mindent tudok magáról. Ismerem azokat, akikkel barátkozik, sőt azt is tudom, hogy egy kis művészszerelmmel szerelmes belém. No, csak úgy, képeken keresztül. Nem azokon a képeken keresztül, amiket eddig festettünk ketten, hanem amiket ezután fog festeni maga. Mert maga fog. Hajh, gyönyörű látomásaim

vannak a jövőjéről. Ha elmondanám! De nem mondom el. Talán nem is hinne bennük még, mert csoda, hogy milyen szerény. Egy bizonyos, hogy nagy dolgok előtt áll. És talán jó magának, hogy most itt vagyok. Talán nem. Még nem tudom: milyen okos? Okos-e egyáltalán? De hogy nekem nem jó volt idejönni, ezt már tudom. Szerencsére el voltam készülve mindenre. Úgy jöttem ide, hogy tudtam, mi vár rám. Mégis vonakodtam soká. Az ember, amíg védheti a becses bőrét, védje. De nem lehetett tovább. És most itt vagyok.

— Különös dolgokat mond. Nem értem.

— Oh, dehogyan nem, — mondta ő. — Csak ne tetesse magát. Én megvagyok magának, mert akarta. Programmszerűleg kivívott magának. Először ábrándokkal, álmokkal, később egy hihetetlen parányi kis eszközzel, az ecsetjével, aminek parancsolni tudott. Eközben kivirult, szépséges asszonygyá ért, most már minden hájaszálával rendelkezik velem. A szeme, az ajka, a keze, a homloka mind külön azt mondja: szeress, szeress, szeress. Hát jól van. Én nem bánom. Tudom, hogy ez magának kell. Legyen. Még szép, hogy idáig várt. Csak ma küldött értem. Két éve, mikor idejöttem, tehette volna. Vagy még előbb. Akkor izenhetett volna rám, mikor a forró láz odakötött a félig kész alkotásomhoz, hogy dobjam le kezemből az ecsetet, hagyjak ott mindent, üljek vasútra, jöjjenk oda, ahol maga van, boruljak a lábaihoz és szeressem. Jöttem volna. Még jobb, magához illőbb lett volna eljönni hozzám és az asszonytól, ki ölelt, erőszakkal vinni el, szintén a kiváltsága jogán. Jöttem volna és igazat adtam volna magának, aki igazságtalan. Mindjárt az minden nő, aki akkora művész, mint maga. Nem néz se jobbra, se balra. Nem töpreng, nem kérdez. Amit megkíván, ami neki kell, kinyújtja utána az erős acélos kezét. Viszi. Jól teszi. Az ilyet szeretem. Csakhogy maga ebben is különbözik a többitől. Mert teszi anélkül, hogy tudná. Az önzése, vakmerősége nincs híjával bizonyos leányos bájnak, öntudatlanságnak, szeméremnek. Ha mondanám, mit tesz most e percben: el se hinné. Csodálkoznék. Azt mondaná, bolond vagyok. Pedig mégis azt teszi, ami a legborzasztóbb. Kikészít magának egy férfit, a maga hasznára. Annyi, mintha azt mondanám, hogy issza a véretem. Mert issza. Az ajka már itt van az ajkamon és szívja az életemet. De azért úgy ül itt, félénken, riadtan, mint egy fogoly galamb. És a megriadása is egészen őszinte. Hej, lány, maga furcsa lány!

Folytatjuk.

Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

21.

— Nikolenka a jövő héten megy . . . itt ezt a papírt . . . én nem is sírnék — folytatá, miközben a kezébe szorongatott papírt mutatta, amelyre Nikoláj felírta a költeményét — de te el se bírod képzelni . . . senki se tudja . . . milyen szíve van.

És újra elkezdett sírni azért, hogy milyen jó szíve van Nikolenkának.

— Neked jó . . . nem vagyok, irigy . . . szeretlek téged is, meg Boriszt is — szólt, ismét erőhöz jutván. — Ő kedves . . . és nálatok nincs semmi akadály. De Nikoláj nekem unokatestvérem . . . itt a metropolitának kell engedélyt adni . . . és ha a mama (a grófnét ő is anyjának tekintette és nevezte) azt fogja mondani, hogy elrontom Nikoláj karrierjét, hogy nincs szívem és hálátlan vagyok, pedig . . . Isten a tanum — erre keresztet vetett — úgy szeretlek mindnyájatokat, csak a Verát . . . Pedig mit tettem neki?

Nem bírta folytatni; ismét elrejtette arcát. Natasa vigasztalni próbálta, de látszott rajta, hogy barátnőjének szomorúságát a teljes nagyságában és fontosságában felfogja.

— Szónya! — szólt egyszerre, mintha felfedezte volna keserűségének az igazi okát, — biztosan mondott neked Vera az ebéd után valamit. Úgy-e?

— Igen. Volt még ezen kívül több versem. Nikolájtól, amiket leírt, és ezeket Vera megtalálta az asztalomon, és azt mondta, hogy megmond mindent a mamának és mondta, hogy hálátlan vagyok, meg a mama úgy se fogja megengedni, hogy elvegyen feleségül, hanem Julie-t fogja elvenni. Hisz te is láttad, hogy Nikoláj egész nap Julievel volt együtt.

És megint sírt, még keservesebben, mint azelőtt. Natasa erőszakkal fölemelte a kétségbeesett kislány elrejtett fejét és könyes szemmel, de mosolyogva, vigasztalni kezdte.

— Szónya, ne higgy neki, édesem, ne higgy. Emlékszel, mit beszéltünk a multkor mind a hárman Nikolenkával a nagy szalon-

ban, vacsora után? Mindent megbeszéltünk akkor, hogyan lesz. Már nem emlékszem biztosan, hogyan beszéltük meg a dolgot, de magad is emlékezhetsz, hogy minden rendben volt, és minden lehetséges is lesz. Látod, Sinsin bácsi testvére is elvette az unokatestvérét és mi csak másodunokatestvérek vagyunk. Borisz is mondta, hogy nagyon könnyen lehet. És ő olyan okos és jó fiú... No, ne sírj édes, drága lelkem. — Nevetett és megcsókolta. — Vera rossz teremtés, majd megveri az Isten. Minden jó lesz; ő nem fog a mamának szólni. Majd Nikoláj maga fog beszélni vele és ő Julie-re nem is gondol.

Gyengéden megcsókolta fejét Szónyának, aki felegyenesedett. Újra élénk lett, szeme ragyogott; megint felébredt benne a kis cica, amely kész simulni, dorombolni és enyelegni.

— Azt hiszed? Igazán! — kérde, összegyűrt ruháját és haját igazítva.

— Igaz, Isten bizony! — válaszolt Natasa, kis barátnőjének egyik lecsüggő hajfürtjét a fonat alá igazítva; és mindketten nevettek. — Gyerünk, énekeljük el a «Forrás»-t.

— Menjünk.

— Hallod-e, milyen furcsa ember az a kövér Pierre, aki velem szemben ült! — szólt egyszerre Natasa, és megállt. — Ma olyan jó kedvem van! — Erre elkezdett futni, befelé.

Szónya letisztította ruháját, keblére rejtette a verset és könnyű léptekkel, kipirult arccal követte Natasát a nagy szalonba. A vendégek kérésére elénekelték a «Forrás»-kvartettet, majd Nikoláj adott elő egy magándalt. De alig fejezhette be, már táncolni kívánt a türelmetlen ifjúság és dobogott lábával a zenészeknek.

Pierre a szalonban ült, ahol őt, mint világlátott embert, Sinsin egy szörnyen unalmas politizáláshoz fogta le. Amint a zene megszólalt, bejött Natasa, mosolyogva és pirulva járult Pierre elé:

— A mama megbízott, hogy hívjam a tánchoz.

— Félek, hogy elrontom a figurákat; — szabadkozott Pierre, de ha vállalkozik arra, hogy tanítóm lesz... — s odanyújtotta húsos kezét a kis leánynak.

Amíg a párok összeverődtek és a zenészek hangszereiket hangolták, Pierre félreült kis hölgyével. Natasa roppant büszke és boldog volt, hogy egy felnőttel táncolhatott, aki hozzá még külföldről jött. Úgy ült, hogy mindenki láthassa és úgy viselkedett, mint egy komoly, meglett hölgy. Kezében legyező volt, amit egyik asszony-vendég

bízott őrizetére. Nagy-fontoskodva és egészen nagyvilági pózokkal (isten tudja, hol és mikor tanulhatta) beszélt lovagjával, miközben hol a legyezőt mozgatta, hol pedig átkacsintott mögüle a fiatalemberre.

— Ni csak! Ni csak! — kiáltott fel az öreg grófnő, amint arra haladt. Natasa elpirult és zavartan nevetett.

— Hát mi van abban, mama? Mit kell ezen csodálkozni?

A harmadik écosseise alatt a szalonban összegyűlt díszvendégek és a kártyajátékosok is beleuntak a sok ülésbe és a nyerők zsebregyűrvén pénzeiket, felkerekedtek a táncterem felé. Elsőnek Mária Dmitrijevna lépett be a gróf karján. Az öreg úr feszesen kihúzta magát, fiatalos, hamiskás mosoly ült ki ragyogó arcára és amint rákezdtek az écosseise utolsó figurájára, húsos tenyerébe csapott, hogy a zene elhallgasson és odakiáltott a primásnak:

— Simon! A «Danila Kupor»-t, tudod? — Ez a tánc az anglaise-nek egyik figurája és az öreg grófnak kedvelt ifjúkori tánc volt.

— Nézzék a papát! — kiáltott Natasa az egész termen végig (egészen megfélekezett arról, hogy egy felnőttelel táncol) és fűrtös fejecskéjét félrehajtva, harsányan felkacagott.

Mindenki őszinte vidámsággal és óriási derűtséggel nézte az öreg urat, ahogy vastag karjával átfogta a nálánál jóval magasabb Mária Dmitrijevna-t és jólelkű mosolygással várta a tánc kezdetét. Amint felhangzott a «Danila Kupor» friss, táncrahívó dallama, egyszerre megteltek az ajtók köröskörül a háznép kíváncsi tömegével.

— Nini, a mi urunk! A vén sas! — kiáltott fel a dajka.

A gróf jól táncolt, de párja nem bírt és nem is akart sohase táncolni. Teste és egyenesen kifeszített karja merev maradt; csak komoly, de szépvonású arca táncolt: azt a ritmust, amit a gróf az ő gömbölyű testével fejezett ki, Mária Dmitrijevna mindinkább mosolygó arca és orrának fintorítása jelezte. Mind a kettő egyszerre közép-pontjává lett az egész társaság figyelmének és érdeklődésének: a gróf, gömbölyű, pocakos testétől nem várt fürgeségével és hatalmas táncosnöje, vállának, karjának félszeg mozgatásával. A tánc egyre élenkebb lett. Natasa mindenkinek, aki mellett csak elhaladt, megrántotta a kabátja ujját, vagy ruhája esücskét, hogy figyelmesé tegye az ő táncos papuskájára. A kis szünetek alatt az öreg úr kissé kiszuszogta magát s aztán odakiáltott a zenészeknek, hogy gyorsabban húzzák. Mind gyorsabban járta a táncot, megforgatta a párját, hol lábujjhegyen, hol a sarkán perdülve, végre egy utolsó

forduló után helyére vezette Mária Dmitrijevnát és mosolygástól ragyogó arccal meghajolt előtte. Mindketten fújtak a fáradságtól és izzadságukat törülgették batiszt-zsebkendőjükkel.

— Látja, ma chère, így táncoltak az én koromban.

— Igen, igen. A «Danila Kupor!» — sóhajtott fel mélyen Mária Dmitrijevna s felgyúrte ruhája ujját.

XVIII.

Amig Rosztovék szalonjában éppen a hatodik a n g l a i s e - t húzták a fáradságtól már hamisan játszó zenészek és az álmos szolgák a vacsorát készítették elő, Bezuhov grófot betegágyában a hatodik gutaütés érte. Az orvosok kijelentették, hogy a felgyógyulás ki van zárva; a beteget meggyóntatták, előkészítették az utolsó kenetre. Az egész háznép talpon volt, izgatott várakozásban. Künn a kapu előtt tolongtak a temetkezési vállalkozók és lesték a dús megrendelésre s mindig szétrebbentek, valahányszor egy-egy hintó állott meg a palotánál. A moszkvai főparancsnok, aki eddig titkárát küldözgette, hogy a gróf hogylétéről tudakozódják, most személyesen jött el, hogy meglátogassa a híres Katalin-korabeli mágnást.

A pompás fogadóterem zsúfolva volt. Mindnyájan tisztelettel felálltak a parancsnok távoztakor, aki félórát időzött a betegnél s könnyedén bölintott a tömeges üdvözlésekre, igyekezve minél előbb szabad levegőre jutni a sok orvos, rokon és látogató nyomasztó köréből. Bazil herceg, aki az itt töltött néhány nap alatt lesoványodott és meghalványodott, kikisérte a főparancsnokot s valamit susogott közben. Visszajövet beült a szalonba, egészen egymagában, egy karosszékre, magasan egymásra rakta a lábait, rákönyökölt a karfára és kezébe rejtette az arcát. Egy kis ideig ebben a helyzetben maradt, majd felkelt és szokatlanul heves lépésekkel, izgatottan maga körül tekintgetve, végigment a hosszú folyosón a ház hátsó felébe, ahol a legidősebb hercegnő lakosztálya volt.

A gyengén megvilágított nagyteremben összegyűltek halk susogással társalogtak egymással, s elhallgattak hirtelen, valahányszor kinyílt a betegszobába vezető ajtó és kérdő tekintettel meredtek a belépőkre.

— A lét határa meg van szabva, — szólt egy pap a mellette ülő hölgyhöz — és azt nem lehet átlépni.

— Nem késtek már el az utolsó kenettel? — kérde az asszony.

— Bizony nehéz dolog lesz — válaszolta a pap végig simítva kopasz tarkóját.

Folytatjuk.

Szépművészetek.

A MEGVÉNHEDT MŰVÉSZET. (Londoni levél.)

Megnyílt a két hatalmas műintézet kapuja, mint minden évben, ezúttal is majdnem egyszerre, hogy a különböző művészeti irányok a közönség ellenőrzése mellett vívják meg csatájokat. A Royal Academy-ben az angol klasszikusok, a National Society of fine Arts-ban az idegen — főleg francia — modernek adtak egymásnak találkozókat, de az idén egyik sem valami különös szerencsével. Már angol szempontból tudniillik. Mert a mi viszonyainkhoz mérve óriási látványosság mind a kettő, hiszen olyan nevek ragyognak a legtöbb kép alatt, amelyeket mi csak egyszer egy évtizedben hallunk emlegetni idehaza, egy-egy különösen sikerült internacionális tárlaton. Az angolok azonban úgy vélik, hogy a Burlington House jelenlegi kiállítása nem tartalmaz sok olyan festményt, mi igazán nagynak nevezhető. Becsületos fáradozás és komoly, bár némileg lelkesedés nélküli törekvés bizonyítéka nyilvánul mindenütt. A résztvevők egész serege küldött olyan művet, melyeken csak az látszik, hogy művészetük technikai oldalában kiválóan erősek. Azonban semmi lelkesedés, semmi extravagancia, ami felrázná a tárlatot a maga unalmas, monoton pedantériájából. Ha a piktorok tovább is ezen a szűk ösvényen fognak haladni, anélkül, hogy tehetségüket mind tágabb és tágabb körben óhajtanák érvényesíteni, gyakorlottságuk fáradtság és kimerültség forrása lesz. Ha megszokják a friss eszmék nélküli tevékenységet, úgy egy végzetes könnyúséget sajátítanak majd el a köznapi dolgok legyőzésére és ez a könnyű tökéletesség megöli a nagy, szenzációs alkotások utáni vágyat. Mindennek dacára, minthogy a kollekciónak magában foglalja a mai iskola tendenciáit, hiábavaló azon töprengeni, miként lenne más körülmények között. Amit nyújt, el kell fogadni összes hibáival, hiányaival. Sőt örvideni kell a művészi kivánalmának mindenképpen megfelelő nagy anyagnak, mi a tárlaton összegyűlt, meg annak, hogy sehol nyoma sincs a zavaró áramlatoknak, melyek most az egész művészeti világot felkavarják. Olyan festmények, melyek alatt egy Poynter, Murray, East, Herkomer, Shannon, Watson, Osborne, Sargent, Swan, Peacock neve ékeskedik, dícséretére válnak a Royal Academy kiállításának. Sőt a szobor terem is sok kivételes munkát tartalmaz, így például Mackennal, Toft, Reynolds, Stephens és Herkomer gyönyörű csoportokkal szerepelnek.

A National Society kiállításán is az az első impresszió, hogy a Society dicsőséges napjai már letűntek s hogy egy csendes egyhangú érába lépett, a melyben hiába keresünk valami új, eredeti tehetséget. De minthogy a korábbi kiállításon gyakoriak voltak ezek a revelációk, megbocsájtható a jelenlegi lanyha hangulat, melynél semmi különösen új, vagy különösen eredeti nem ötlük az ember szemébe. Nincs közöttük olyan alkotás, amely forrongást idézne elő, mint azelőtt nem egy. Bizony az évek nyoma meglátszik úgy a művészeti evolúciókon, mint a közönség művelődésén, amely ma már megérti és örömmel üdvözli a tegnapi ifjúságot. Ma már senki sem vitatja el azt a néhány igazán artisztikus és különös tehetséget, mely ebben a társaságban lett először ismertté. És ha ma kissé megülepedettnek látszik is a Society, azt az érdemét senki sem vitathatja el, hogy ő volt az, aki tárt karokkal fogadta azokat a fiatal festőket, kiket a régi Salon zsürije teljesen mellőzött.

A tárlat legszebb darabjai különben jórészt portraitékből kerülnek ki; így arcképet írtak: Faivre, Lucien Simon, von Glehn, Lavery, Dagnan-Bouveret, Rosset-Granger, Picard, Monkaigle, Thévenol, Aman-Jean, Madame Leroy d'Etiolles, Caro-Delvaile és Desvallières, az utolsó egészen Moreau-stílusban. És ne feledjük el Besnard ragyogó kvalitású képeit, melyeken mindig új és új, váratlan szín- és tónus-változatokat fedezhetünk fel. Az egész kiállításon nincs művész, aki tökéletesebben valósítaná meg a nagy francia koloristák tradícióit.

A személyes tendenciák változatosabban mutatkoznak a tájképekben. Itt minden irány és minden modor látható a neo-impresszionizmustól visszafelé a legklasszikusabb konvenciókig és nehéz lenne eldönteni, melyik közülök a francia iskola igazi karaktere. De fel kell jegyeznünk Menard-t, ki Claude Lorraine nemes művészetére emlékeztet és Raffaelli-t, az ő sajátos olaj-pasztell festési módszerével. Billotte, Gillot, Lebourg, Monod, Lhermitte, Anquetin, Anglada, a spanyol Santiago Rusinol, Thaulow, Claus, Courtens, Willaert, Lobre, Gay, Saglio, Prinnet, Guignet, Morrisel, Prouvé, La Touche, Roll — szóval a még mindig modern-nek nevezett művészet legjobbjai — ugyan az idén is itt vannak, de éppen ők bizonyítják legfényesebben, hogy immár a «modern» művészet is megvénhedt — de a helyöket még mindig nem foglalták el mások.

London, június.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A FÉNYNYEL VALÓ GYÓGYÍTÁS. Levegő és világosság, az élet eme legáltalánosabb kísérői, az újabb időben nagy szerephez jutottak az orvoslás mesterségében. A tuberculosis ellen való küzdelemben — úgy találták — friss levegő az ember leghatalmasabb segítője és ez az átlátás egymásután alapíttatja meg a tüdővész ellen való szanatóriumokat. Ahol a tuberculosis csak a test felszínét, a bőrt támadja meg, mint a lupus nevű betegségben, ott a fényben rejlik a gyógyító erő és amióta ezt tudják, egymásután rendszeresítik a kórházakban a fénynyel való gyógyítás céljaira szolgáló kamarákat. Az eljárás felfedezője és a fény-gyógyászat megalapítója az islandi születésű dr. Niels Finsen, aki a kopenhágai egyetemnek volt a növendéke és akinek testi gyöngesége nem engedte, hogy amit az egyetemen tanult, azt mint gyakorló orvos értékesítse.

Maradt tehát az egyetemen, hogy valamely elméleti szakmára szánja magát. Physiologiával és bonctannal foglalkozott és e tanulmányok között egy alkalommal megfigyelte, hogy a földi giliszták, melyeket egy félig vörös, félig kék üveggel letakart dobozban kaptak, elmásztak a kék üveg alól és a vörös üveg árnyékában húzódtak meg. Egy kaméleon, melyet ugyanilyen dobozban tartott, a kék üveg alatt megfeketedett. E két megfigyelés alapján azt a tényt állapí-

totta meg, hogy a kék fény kártékony hatást fejt ki, míg a vörös fény ártalmatlan. Kevéssel utóbb a véletlen Finsen kezébe játszott egy értekezést, amely 1832-ben jelent meg New-Orleánsban és amelyben fel volt említve, hogy egy himlőjárvány alkalmával néhány katona, aki ez idő alatt egy sötét szobában volt őrizet alatt, szintén himlőbe esett ugyan, de a betegség lefolyása náluk igen enyhe volt és nem járt gennyedéssel. A tényt mi sem magyarázta, de Finsen, összevetve a dolgot a maga megfigyeléseivel, nyomban tisztában volt, hogy a betegség enyhe lefolyása bizonyos fény sugarak kizárásának volt köszönhető mely sugarak fájdalmasan izgatják az érzékeny és gyulladásban levő bőrt. Ez elég volt, hogy Finsen, aki addig egyébként még egy himlőbeteget sem látott, azzal lépje meg a tudományos világot, hogy vörös fényt ajánlott a himlő ellen, kijelentve, hogy a himlőt okozott hegek elkerülhetők, ha a betegeket oly helyiségben tartják, amelyből a vörös fényen kívül minden más fény sugar ki van zárva.

A továbbiakban Finsen abból indult ki, hogy a napfény, ez már közismeretes, képes elpusztítani bizonyos bakteriumokat. És ez a hatás növekszik a fény koncentrációjával. Gyűjtőlencséken keresztül vezetett napfény két-három másodperc alatt megölt oly bakterium-tenyészeteket, melyeket kö-

zönséges napfény csak másfél óra alatt volt képes elpusztítani. Finsen úgy találta, hogy a villamos fény még nagyobb mennyiségű ilyen ölü-sugarat foglal magában, mint a napfény és kísérleteiben nyolc ampère-nyi erősségnek megfelelő villamos fényt alkalmazott. Az eredmény az volt, hogy ezzel a fény-nyel a szervezetre nézve minden fájdalmas behatás nélkül elpusztíthatta a lupus bakteriumait.

A dán kormány felismerte és megbecsülte Finsen fölfedezésének jelentőségét és egy külön intézetet rendezett be számára Kopenhágában, az elsőt, amelynek azóta a világ úgyszólván minden nagyobb városában van mása. Ami az eljárást illeti, arról az intézet egy látogatója a következőket írja: Hét lámpa áll egy teremben, belőlük vörös ernyőn keresztül szűrve árad a fény és alattuk enyhe pihenőhely kínálkozik, egy-egy nevetgélő, beszélgető csoport tanyája. Minden lámpa alatt nyolcan vannak: négy beteg és négy ápolónő. A betegek kényelmesen fekszenek, fejük vánkossal van megtámasztva, míg az ápolónők kezében valami táveső forma készülék, melylyel a koncentrált, de kellőképen lehűtött sugarakat a beteg testrészeire irányítják. Ugyanekkor egy vízzel telt üveg-hengert is alkalmaznak az illető testrészeire, aminek kettős a haszna: egyrészt a nyomás révén kiszorítja a vért a szövetekből, másrészt még jobban hűti a fénysugár hőerejét. A kezelés minden betegnél naponta másfél óráig tart és minden fájdalom nélkül való.

Finsen e gyógymódját eleinte

csak az u. n. hőr farkas (lupus) ellen alkalmazta, de hovatovább kiterjesztette a felületes rák, az orbánc és más bőrbajok gyógyítására is. E mellett az intézet villamos fény- és napfürdőekkel gyógyít különböző ideges bántalmakat. Erre a célra ismét egy nagy terem szolgál, melyben a paciensek meztenre vetkőzve naponta bizonyos megállapított ideig sétálnak fel és alá, kiteve egy hatalmas villamos fény mennyiség behatásának. Ez az eljárás ma már szintén követésre talált a legtöbb országban.

Maga Finsen azonban a sorstól kegyetlenül megvert ember. Oly gyöngé, hogy naponta csak egy-két órát tölthet fenn, enni alig ehetik valamit is és folytonos fájdalmak gyötrik. Egy látogatójának egy alkalommal elmondta, hogy mi volt életének legnagyobb kísértése? Mikor reájött a lupus gyógyításának módjára, egy egész éjszakán át vívódott magával, vajjon fölfedezését magán gyakorlatának hasznára fordítsa-e — mert Finsen szegény ember — vagy köztulajdonává tegye az emberiségnek? Az utóbbit választotta és ma is egyedüli jövedelme az a 6000 korona, amit a dán kormány fizet neki a Finsen-intézet igazgatásáért.

KÉPEK TÁVIRATOZÁSA. Érdekes újsággal gyarapítja a technikai haladást egy müncheni fizikus: dr. Korn. Oly készüléket konstruált, mely lehetővé teszi, hogy rajzokat, képeket, vagy másnemű ábrázolásokat pontról-pontra és vonásról vonásra tetszés szerinti távolságra meg lehessen távira-

tozni. A távolba való fényképezés (telephotographia) a seleniumnak a villamossággal való sajátságos magaviseletén fordul meg. A seleniumnak ugyanis az a tulajdonsága, hogyha sötétben van, nem vezeti a villamos áramot, de ha fény éri, addig, míg a megvilágítás tart, egyszeriben áramvezetővé változik, még pedig annál nagyobb mértékben, minél erősebb a megvilágítás. Ezen alapul Korn doktor találmánya, amelyhez, mint kiegészítőt, felhasználja azt az ismeretes jelenséget, hogy a légtüres üvegcsövek, ha villamos áramot vezetnek rajtuk keresztül, erős fényt árasztanak.

A telephotographiai eljárás most már az, hogy a feladó állomáson egy tű pontról pontra végig megy egy képen, még pedig oly szerkezetnek a kormányzata alatt, hogy valahányszor a letáviratozandó rajz egy pontját érinti, ugyanakkor villamos áram fut végig egy légtüres üvegcsövön, fény esik a seleniumlapra, mely erre a pillanatra áramvezetővé válik és a leadó állomáson mozgásba hoz egy tűt, mely az elébe helyezett lapra lejegyzí a feladó állomáson érintett pontot. És ez így folytatódik, mígnem a feladó állomáson a tű végigsétál az egész képen és mikor a az utolsó pontra jutott, a leadó állomáson is kész a kép másolata. Az eljárás ugyan még sok javításra szorul a kezelés könnyebbisége és egyszerűsítése irányában, valamint az idő is még meglehetősen hosszú, amit a másolat előállítására kíván; de mint első kezdet fel van szerelve mindazokkal az előnyökkel, melyek

alapos reményt adnak a tökéletesítés hamaros bekövetkezésére.

ZENGŐ HOMOK. A nubiai homoksivatagban százával halmozódnak fel a nagy buckák, amelyek néha 60 méternyi magasságot is elérnek. A vándor lábai alatt e dombok felületének lisztfinomságú homokja könnyen enged, és úgy érzi az utas, mintha vízben gázolna. Csodás tulajdonsága ennek a homoknak, hogy a lépésektől felkavartatva valami zöngés hangot hallat, ami hasonlít a dynamo-gép zúgásához. Ezt a hangot akkor is hallja az utas, ha hirtelen megáll a felvert porfellegben, tehát nem a lépések csikorgása idézi elő a talaj hangját. Hasonló hangot hallat néha a nubiai futóhomok is. Hogy ez a hang honnan származik, arra nézve legvalószínűbb az a feltevés, hogy a felzavart homok részecskéinek gyors egymásutánban való összeütközése és a forró levegő vibrációja kelti a hanghatást. Ha a homok nedves, a hang is elmarad, mert a részecskéket a víz erősen összetartja, úgy hogy nem ütdöhetnek egymáshoz. A föld zenéje különben nem újság. A mondából eléggé ismeretesek a híres egyiptomi Memnon-szobrok, amelyek napkeltekor állítólag panaszos, síránkozó hangot hallattak. Ezt az ábrándos mesének hitt adatot szintén lehet igazolni egyszerű természettani törvény alapján. A szobor gránit anyaga u. i. a hűvös éjjelre napkeltekor bekövetkezett hirtelen hőfokváltozás hatása alatt repedezni kezdett, és ezt kíséerte az a bizonyos zenei hang.

A forradalom.

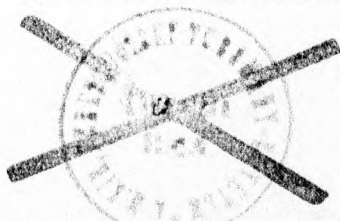
A szocializmus napi politikája.

A szociáldemokrata-párt ezidei országos nagygyűlésén — több fontos, elvi jelentőségű kérdéssel együtt — annak is el kellett dőlnie, vajjon a párt a szabadkereskedelmi, vagy védvamos politikát támogassa-e? A nagygyűlésen megjelent pártvezérek pro és contra előszóval mondták el érveiket, míg Szabados Sándor, a párt egyik képzett és agilis tagja, akit szocialista «izgatások» miatt már pár éve kitiltottak a főváros területéről, röpiratban fejtette ki álláspontját. A fiatal agitátor, aki a tudomány fegyvereivel küzd ebben a munkájában is, a védvám mellett foglal állást, de okfejtése közben kitér arra a régen égető kérdésre is: vajjon a szociáldemokrata-párt megmaradjon-e szigorúan az elvi álláspont hangoztatásának korlátain belül, vagy pedig vegyen-e részt a napi politikában is? Ez a kérdés tán sohasem volt időszerűbb, mint ma, mikor éppen a németországi választások is fényesen igazolják, hogy a párt beleavatkozása a napi politikába igenis nemcsak szükséges, de jelentős

és hasznos eredményeket is szülhet. Szabados Sándornak erős polemikus élel megírt munkájából itt adjuk az erre vonatkozó fejezetet:

Az élettől való félelem a gyöngé emberek jellemző sajátossága, a napi politikától való félelem meg a gyöngé politikusoké, mert egyéb-e a politika, mint a folytonosan változó és fejlődő gazdasági életnek visszfénye. A termelés körülményeinek megváltoztatását mindenkoron nyomon követi a politikai nézetek új formája, mint ahogy szoros, elválaszthatlan összefüggésben áll példának okáért a palotának látható része a szemünktől eltakart alapépítményekkel. Gazdasági élet, politikai élet, az alapépítmény viszonya ez a fölépítményhez; közismert igazságok ezek, összefüggésük mértében kétségtelen, jellegben, színben könnyen igazolható.

Szándékosan használtam példaadásképen a palota felépítményének az alapépítményhez való való viszonyát. Könnyebben érthető s világosabban áttekinthető lett volna a szerves világ köréből való példa. Kétségtelen, hogy nem támad ellenvetés, ha szoros szervi kapcsolatot igazolunk a szerteágazó gyökér s a zöldelő lomb-

korona között. Bizonyos, hogy a spárgapalántából nem támad hatalmas tölgy s a legtermékenyebb bánáti televényből sem hajt ki a datolyapálma. A természet leküzdhetlen akadályai állják itt útját az esetleg támadó emberi akaratnak. Teljesen másképp áll a dolog, ha valamely építkezés esetlegeségeit vizsgáljuk. Mi sem állja annak útját, hogy ugyanazon a talajon akár zsuppfödeles viskó, akár pazarfényű palota emelkedhessék. Azaz, hogy mégis útját állják a termelés körülményei, a gazdasági állapotok, de hisz épp ez az, amit be akartunk igazolni.

A természeti körülmények megváltoztatásának munkája kívül áll az emberi képesség hatalomkörén. Nyugodjunk meg abban, hogy egyelőre nem lesz nálunk datolyaszüretelés. A társadalmi szerkezet azonban nem örökké való, a gazdasági alap nem megváltoztathatlan, s ha egyébként nem hiányoznak a gazdasági előfeltételek, nincs okunk, de nem is szabad fatalisztikusan megnyugodnunk abban, hogy viskó épüljön oda, ahol palota emelkedhetik. Az, hogy a jövő majd megingathatlan bizonyossággal építi föl a mi palotánkat, megnyugtató, vigasztaló, de ha ebből az a következtetés fakad, hogy a jelenben pedig feküdjünk le szépségesen s várjuk a sült galambot, mely megingathatlan bizonyossággal röpül majd felénk, akkor ebből a jövőre

irányzott szemmel megszerkesztett politikából, ami a legteljesebb tehetetlenség politikája, nem kérek.

«Elhagyjuk az elvi állásfoglalás talaját, ha részt veszünk a napi politika naponkénti intézésében» — mondják a doktrinérek. Ne üzzünk tehát napi politikát, mert elhagyjuk az elvi állásfoglalás talaját. Okvetlenül elhagyjuk? Nem találhatjuk meg a napi politikában azt a fonalat, amely azt elválaszthatatlanul egybekapcsolja elvi álláspontunkkal s nem követünk-e el elméleti és gyakorlati ostobaságot; ha nem keressük, vagy nem találjuk meg a kapcsolatot, hogy cselekvéseinkben irányítson? Vagy ha megtaláljuk, akkor se éljünk vele? Már miért is ne? «Mert nem vagyunk kormányképesek s a mai társadalomban nem is akarunk azzá lenni» hangzik a felelet. Szép, szép, a dolog ilyenéknél immár nagyon egyszerű. Egyáltalán semmiből sem vesszük ki a részünket. A munkásság öntudatát szocializáljuk, az agyukat revolucionáljuk, a többi már magától jön.

«Ez a: mindent vagy semmit! álláspontja», mondja Fendrich német tartománygyűlési képviselő. «Ez az immár oly gyakorta sikertelenül tett kísérlet, hogy az adott körülményekkel számot nem vető elvekhez való konok ragaszkodással a gyakorlat reális akadályait semmibe se vegyük.» «Tehát ismét szerencsésen el-

értünk ahhoz a stádiumhoz, ahol az a legfőbb eszmény, hogy semmiben se legyen részünk . . . mert minden gyakorlati közremunkálkodással — így következtetnek — mintegy elismerjük a mai osztályállam létjogosultságát s ilyenénkép bepiszkítjuk elvi tekintetben oly tisztára mosott ujjainkat.»

Ez az «elvi» álláspont kényelmes azoknak, akik a taktikai hibákat, elvi kifogástalan voltukról kiállított bizonyítvánnyal takargatják be. Ez az álláspont az a díszes palást, amibe szívesen takaródnak mindazok, akik félnek, hogy mezítelenségükkel tehetetlenségük is napfényre kerül. Ez a tagadás szelleme, amely tehetetlensége tudatában fél az alkotásoktól, vagy az alkotó munkában való részvételtől.

Szerencsére ez az «elvi» álláspont csak elvben él. A gyakorlat, amely az élet elemi erejével töri át az «elvi» gátakat, a munkásmozgalmat kezdetleges tagadó álláspontjáról mindenütt belevitte a politikai tevékenység területére. A föltétlenül intranszigenens dogma még az úgynevezett tudomány területén él már csak, kétségtelenül tiszavirágéletet. És él majd egész addig, amíg «maga a tudomány is nem válik szabaddá s nem ismeri föl, hogy neki nem az a célja, hogy a pártcélokat kijelölje, hanem hogy azokat szolgálja.»

MAGYARORSZÁG SZEGÉNY EMBERE. Ebben a nagy, boldog hazában van egy szegény ember. A mi jótékony-ság, könyörület csak él és buzog itt az emberekben, azt mind erre a szegény emberre pazarolják. A gazdag, hatalmas, jóléttől és megalégedéstől boldog Magyarországnak ez a szegény embere Károlyi Sándor gróf. Minthogy pedig ebben a hazában a jótékony-ság és fölsegités leghathatósabb módja a parcellázás, hát Hódmezővásárhely városának tanácsa elhatározta, hogy parcelláztatni fogja Károlyi Sándor gróf birtokát és e jótékony-ság árát majd a dúsgazdag, minden földi javakban bővelkedő napszámos és földmives munkás-haddal fogja kifizettetni. No de hát, sírjátok érzékeny szívek, a mai világ szörnyen könyörtelen. A szegény, nyomorgó Károlyi Sándor grófot a dúsgazdag napszámosok nem akarják segíteni, hanem összegyűltek és kimondták, hogy a Károlyi-birtok felosztását nem kívánják, sőt határozottan tiltakoznak ellene, hogy követelik a város területén levő uradalmi birtokok megváltását és ezeknek a vagyontalan munkások számára való bérbeadását, amely bérleti viszonyból a nagybirtokosok kizárandók. — Hódmezővásárhely könyörületes tanácsának persze most fáj a szíve.

Írókról — könyvekről.

MAGYAR KÖNYV JANET-RÓL.

A filozófia fejlődésében nem jutott úttörő szerep nekünk magyaroknak. Lehet, hogy a kultúránk nem vénült hozzá, lehet, hogy vérmérsékletünk nem hajtott rá. De lanyhák voltunk az ismertetés munkájában is. Ujjainkon számlálhatnók el azon könyveket, amelyek a könnyű podgyászú százezreket a filozófia kanyargós útjain vezetik. Örömmel fogadjuk tehát Juhász Lászlónak Janet Pálról írt vaskos monografiáját, amely most jelent meg a Franklin-társulat kiadásában «Janet spiritualismusa» címmel. «A kétkedés nem mindig az ész szüksége, nagyon gyakran a lélek gyöngesége az», — ezt mondja Janet és joggal, mert ő nem kétkedik, hanem hisz. Hisz a lélekben, az örök életben, a független szabad akaratban és ennek folytán az örök morálban. Aki tanai szerint él, boldog kort fog megérni unokái

körében. Csupa áhítat, lendület és meglegedettség a filozófiája, mindenestre oly tulajdonságok, amelyek vonzóvá teszik Schopenhauer és Nietzsche után. Előadási modora könnyed, szellemes, belletrisztikus. Ő maga mondja, hogy: «A filozófia abstrakt litteratura, a litteratura pedig élő, érzéki, lelkes filozófia.» A materializmusnak elszánt ellensége, aki a «Revue de deux Mondes»-ban hosszan polemizál Buchnerrel. «A dolgoknak mélyebb a gyökerük, mint a mi gondolatunk. Az egység nem a végtelen mennyiségű atom, mint a materialisták gondolják, hanem a láthatatlan, mindenütt jelenvaló, örök titkú Isten». — Juhász László nagy szeretettel és világosan írta meg róla monografiáját. Ez maga is élvezetes olvasmány, mellet, hogy bőséges adataival Janet Pál eléggé tüzetes megismerésére vezet.

A kiadóhivatal közlése.

Július elsejével új előfizetést nyitottunk a «Jövendő»-re. Az előfizetési ár: egy hóra egy korona, negyedévre 3 korona. A két folytatásos munkát, Tolstoj és Erdős Renée regényét az új előfizetők külön levonatban ingyen kapják meg. Legcél-szerűbb azonban a «Jövendő» megindulásának napjától, március elsejétől kezdődőleg előfizetni. — Előfizetőinket, kik a «Jövendő» előfizetési díjával még hátralékban vannak, tisztelettel kérjük, hogy azt címünkre mielőbb beküldeni szíveskedjenek, nehogy a lap szétküldésében fennakadás történjék.

A miniszterelnök arca.

Irta és rajzolta: Nagy Endre.

Lassanként mindenkit leszed a lábáról a bán szép szóval, igérettel, de az élclaprajzolókat ugyan ki nem engeszteli. Mert hogy kormányelnök jó barátságban éljen az élclaprajzolókkal, ahhoz nem szép szó, nem ígéret, hanem jellegzetes arc kell.

És az élclaprajzolóknak egészen más igényei vannak ábrázat dolgában, mint például egy lángszívű honleánynak.

A formás, szabályos arcok nem kellene neki, ellenben ha valakit fejbübjára ejtett valaha a dajkája és dupla koponyája nőtt, avagy pedig más ilyenfajta formátlansággal verte meg a sors, akkor a rajzoló szakértő elismeréssel mondja:

— «Jó feje» van neki!

Nohát a bánnak egyáltalán nincs «jó feje». Már bocsánatot kérek, de akinek ilyen formás arca van, az játssza el Derblay Fülöpöt a Nemzetiben és ne legyen miniszterelnök! Csak két dolog van, ami jellegzetes rajta: a szája és szeme. Felső ajka ereszesen előre ugrik, ami gyermekes kifejezést ad arcának; a szeme ellenben mélyen fekvő és fölfelé néző, mint a nagy kényuraké, akik üres óráikban szeretik a talpukat vakargatni mulatságból.

Csupa egészség, derű és elegáns összhang az egész ember és mégis valami félelmetes volt, amikor először állta nyugalmasan, szinte közömbösen a vihart

a Házban. A tigrisek minden erejüket torkukba gyűjtve bömböltek körülötte (meg kellett győzni a közvéleményt, hogy nem bárányok), ő pedig hidegen nézett maga elé, türelmesen várván a vihar végét. Neki ez a zaj természetes jelenség

volt, mint az alföldi utasnak a záporosó; az ember nyakába keríti a köpenyegét és vár. Úgysem tart sokáig.

Néha elmosolyodott és az ember hátán végig borzongott a hideg e mosolygás láttára. Így mosolyogni csak Bánffy Deső tudott: ennyi vérfagyasztó jókedvvel és fölényes nembánomsággal. Olyan mosolygás ez, hogy csak az ajkszögletek kicsike rándulása kell hozzá és despota fenyegetés válik belőle.

Annyi bizonyos, hogy a rajzolóknak sok bajuk lesz vele. Némely oldalról nézvést olyan, mint a megsoványodott Hieronim Károly (a kaszinópárt oldaláról például ilyennek látják), ellenben némely oldalról szakasztott olyan, mint Perczel Dezső (Rosenberg Gyula akár hitet tenne rá, hogy olyan), sőt Ugron Gábor esküszik, hogy vonásról vonásra Bánffy. Csak egy oldalról jellegzetes, máshoz nem hasonló: hátulról.

Erős nyaka kidudorodik az alacsony inggallérból és fejbúbján egy szív-formájú tisztást irtott az idő. (Különös tréfái vannak néha az időnek!) Kicsi, meglapuló fülei fölött kiszélesedik a koponyája; ha Lavater híve volnék, tán jósolni is tudnék ebből a két dudorodásból. Node néhány hónap múlva majd megtudjuk, hogy mi van mögötte . . .

JÖVENDŐ

1903. JULIUS 5.

Az új miniszterelnök természetrajza.
 Anatole France: Őszinteségek — asszonyokról.
 Erdős Renée: Levelek.
 Molnár Ferenc: Péterke.
 Ujházy Ede: Régi nagy színészekről.
 Új költők.
 Matilde Serao: Az ideál.
 Sz. Z.: A csillagok felé.
 Ecclesiasticus: A jövőndő katholicismusa.
 Gárdonyi Géza: Gyermekkori emlékeim.
 Erdős Renée: Egy leány élete.
 Tolstoj Leó: Háború és béke.
 Szépművészetek.
 Természettudomány.
 A forradalom.
 Írókról — könyvekről.
 A kiadóhivatal közlései.
 Nagy Endre: A miniszterelnök arca.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.

A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

A szöveg- és borítékpapíros az Első Magyar Papíripar R.-T. gyártmánya.
 Pallas részvénytársaság nyomdája, Budapesten.